

UNIVERZITA KARLOVA
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Ekoteologie a ekologická praxe v Církvi
československé husitské

Ecotheology and Ecological Practice in the
Czechoslovak Hussite Church

Diplomová práce

Vedoucí práce:

doc. ThDr. Jiří Vogel, Th.D.

Autor:

Ondřej Bezděk

Praha 2019

Poděkování:

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu práce doc. ThDr. Jiřímu Vogelovi, Th.D. za cenné rady a studijní materiály, své rodině a zejména manželce Olze na trpělivost, kterou se mnou při tvorbě této práce měla, pracovníkům Archivu CČSH i všem duchovním, kteří mi poskytli informace o jejich náboženských obcích a v neposlední řadě našemu Pánu za to, že nade mnou celou dobu držel ochrannou ruku.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací „Ekoteologie a ekologická praxe v Církvi československé husitské“ vypracoval samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 17. 12. 2019

Ondřej Bezděk

Anotace

Diplomová práce se zabývá tématem ekoteologie a ekologické praxe v Církvi československé husitské. Jejím hlavním zdrojem je církevní časopis Český zápas. Součástí práce je i snaha ukázat příklady z života náboženských obcí a zejména, jak se zapojují do péče o stvoření.

Klíčová slova

Ekoteologie, Církev československá husitská, péče o stvoření, ekologie.

Annotation

The Thesis deals with the topic of ecotheology and ecological practice in the Czechoslovak Hussite Church. As a key source was used magazine called Český zápas. Part of the work is to provide some examples from the real life of parishes and especially what they do for care for creation.

Keywords

Ecotheology, Czechoslovak Hussite Church, Care for Creation, Ecology.

Obsah

Seznam zkratk.....	6
1. Úvod.....	7
2 Ekoteologie.....	9
2.1. Definice termínu a témata.....	9
3 Církev československá husitská.....	11
3.1. Sněmovní dokumenty.....	11
3.2. Bohoslužebná literatura CČSH.....	12
3.3. Český zápas.....	13
3.3.1 Monotematická čísla.....	13
3.3.2. Ostatní články týkající se tématu péče o stvoření.....	20
3.3.3. Pozvánky na akce s tematikou péče o stvoření.....	36
4. Příklady dobré praxe.....	41
4.1. Do kostela na kole.....	41
4.2. Ekologická certifikace.....	43
4.3. Příklady dobré praxe z našich náboženských obcí.....	50
4.4. Úvaha o ekologické náboženské obci.....	52
5. Závěr.....	54
Literatura.....	56
Primární literatura:.....	56
Sekundární literatura:.....	56
Elektronické zdroje:.....	57
Ostatní:.....	58
Resumé.....	59
Resume.....	59

Seznam zkratek

CČSH – Církev československá husitská
ČCE - Českobratrská církev evangelická
ECEN - Evropská křesťanská environmentální síť
ES ČKA - Ekologická sekce České křesťanské akademie
EYCE - Ekumenická mládežnická rada v Evropě
ČKES – Česká křesťanská environmentální síť
NO – náboženská obec
PET – polyethylentereftalát
SIEU - školy pro inteligentní využívání Energie
SSČ - Slovník spisovné češtiny

1. Úvod

V této práci jsem se rozhodl zabývat problematikou ekoteologie/péče o stvoření v Církvi československé husitské. Žijeme v době, kdy nás ekologie obklopuje na každém kroku. Den, co den se setkáváme s tím, že je něco ekologické či naopak ekologické není, nebo alespoň ne dost. Z původního významu termínu ekolog, který dle SSČ zní *odborník v ekologii*¹ se přeneseně v běžné mluvě stává spíše aktivista bojující za životní prostředí a ekologie, jež je dle SSČ *věda o vztazích mezi organizmy a životním prostředím a mezi organizmy navzájem*² se posouvá spíše do roviny jakéhosi hnutí za záchranu životního prostředí. Protagonistů této snahy je mnoho a vyvolávají různé emoce. Jedni již poměrně dlouho, jako například organizace Greenpeace fungující od roku 1971³, jiní rozdělují společnost teprve krátký čas, jako například hnutí *Extinction rebellion*, které do povědomí české společnosti proniklo poměrně nedávno akcí, při které došlo mimo jiné i k naprosto nesmyslnému blokování autobusu pražské městské hromadné dopravy⁴. Přitom právě hromadná doprava je na rozdíl od dopravy individuální obecně vnímána jako mnohem šetrnější varianta ve vztahu k životnímu prostředí. Odsuzující reakce se tak dočkali neprodleně, jak je z citovaného článku patrné. Možná právě kvůli odlišení od takovéto „světské ekologie“ prosazovala pracovní skupina *ecoteology* na svém jednání již během 10. Valného shromáždění Evropské křesťanské ekologické sítě v roce 2014 pro křesťanské prostředí používání termínu *péče o stvoření*. Možná proto, že to byla moje první účast na mezinárodní ekumenické akci, která nebyla určena výhradně mládeži, mě navrhovaný termín velmi zajímal. V praxi však oba termíny prosazují totéž, proto je lze používat rovnocenně.

Ve své práci bych se tedy chtěl zaměřit na vše, co po teoretické i praktické stránce naše církve, tedy Církve československá husitská činí pro Boží stvoření. Jako hlavní zdroj informací jsem zvolil církevní periodikum Český zápas, které je již 99 let hlavním sdělovacím prostředkem naší církve. Jako sledované období jsem zvolil posledních

1 Akademie věd České republiky, Ústav pro jazyk český. Internetová jazyková příručka[online].

AVČR, ©2008-2019[cit.2019-12-05]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=ekologie>

2 Akademie věd České republiky, Ústav pro jazyk český. Internetová jazyková příručka[online].

AVČR, ©2008-2019[cit.2019-12-05]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=ekologie>

3 GREENPEACE. *About us*. In: novinky.cz cc Greenpeace International 2019. [cit.2019-12-05]. Dostupné z: <https://www.greenpeace.org/international/explore/about/>

4 Novinky, ČTK. *Aktivisté zablokovali silnici u pražského Edenu, policie je vytlačila*. In: novinky.cz Copyright © 2003-2019 Borgis a.s. Copyright © 2019 Seznam.cz a.s. Copyright © ČTK, DPA, Reuters a fotobanka Profimedia [cit.2019-12-05]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/krimi/clanek/aktiviste-zablokovali-silnici-u-prazskeho-edenu-policie-je-vytlacila-40299495>

ucelených 20 ročníků, tedy roky 1999 - 2018. Během těchto let se problematika péče o stvoření dostávala do povědomí křesťanů. V roce 1999 například poprvé česky vyšla práce německého teologa Jürgena Moltmanna *Bůh ve stvoření: ekologická nauka o stvoření*. V další části bych chtěl předložit několik příkladů dobré praxe z ekumenického prostředí, které bude následovat pokus o zmapování ekologické praxe v CČSH prostřednictvím kvalitativního výzkumu v náboženských obcích. Na rovinu náboženských obcí se orientuji z toho důvodu, že vyvíjejí nejvíc praktických aktivit a jejich dosah ve společnosti považují za největší ze všech úrovní církevní hierarchie. Ze závěru by mělo vyplynout, jak jsou ekologická témata/péče o stvoření v naší církvi reflektována.

2 Ekoteologie

2.1. Definice termínu a témata

Použití termínu ekoteologie v českém prostředí se může na první pohled jevit jako určitá zkratka, neboť v něm není příliš frekventovaný. Při vysvětlení termínu ekoteologie a zařazení ekoteologie do systematické teologie budu vycházet z článku *Beyond Christian Environmentalism: Ecotheology as an Over-Contextualized Theology*, jehož autorem je Andrew J. Spencer, neboť dle mého soudu vystihuje předkládanou problematiku.

Ekoteologii autor zařazuje mezi kontextuální teologie a řadí ji tak po bok feministické teologie či latinskoamerické teologie osvobození. Dále odkazuje na práci Stephena Bevane, který řadí ekoteologii mezi teologie praktického typu, jež se vyznačují důrazem na správnou praxi. U nich lze za nejvyšší úroveň vědění považovat inteligentní zodpovědné jednání. Správná aktivita je tedy pro ekoteologii nepostradatelná.⁵ V tomto ohledu tedy ekoteologie pokrývá kromě teoretických východisek i křesťanskou praxi na poli ochrany životního prostředí, neboli péče o stvoření. Celkově však Spencer ekoteologii považuje za mnohem pevněji svázanou s se současným kontextem než s tradičními formami křesťanské doktríny.⁶ Zde můžeme vidět určité úskalí a nebezpečí vymanění z rámce křesťanství. Proto je důležité pevné zakotvení v Písmu, potažmo v křesťanské tradici.

Ve statích autorů z českého prostředí se setkáváme s použitím termínu ekoteologie spíše v souvislosti s ekologickými aktivitami a ekologickým myšlením křesťanů, jako je tomu například v článku Hany Librové *Ekoteologie - nový proud v křesťanském myšlení?*⁷. Roman Juriga, zástupce pravoslavných křesťanů a zakladatel Pravoslavné akademie Vilémov ve svém příspěvku na 11. studijním dnu Ekumenické rady církví ekoteologii ztotožňuje s teologií stvoření.⁸

Výše uvedený článek Hany Librové v souvislosti s ekologickými tématy na poli křesťanství zmiňuje také práci křesťanského filosofa Erazima Koháka, který zahrnul

5 SPENCER, Andrew J. *Beyond Christian Environmentalism: Ecotheology as an Over-Contextualized Theology*. In: *Themelios* vol 40, issue 3. [cit.2019-05-07] Dostupné z: <https://themelios.thegospelcoalition.org/article/beyond-christian-environmentalism/>

6 SPENCER, Andrew J. *Beyond Christian Environmentalism: Ecotheology as an Over-Contextualized Theology*. In: *Themelios* vol 40, issue 3. [cit.2019-05-07] Dostupné z: <https://themelios.thegospelcoalition.org/article/beyond-christian-environmentalism/>

7 LIBROVÁ, Hana. *Ekoteologie - nový proud v křesťanském myšlení?* [cit.2019-12-05] Dostupné z: <http://www.animalrights.webz.cz/ekoteologie.htm>

8 JURIGA, Roman. *Některá současná teoretická východiska ekologické práce v rámci pravoslavné církve a Pravoslavné akademie Vilémov* [cit.2019-12-05] Dostupné z: http://www.ekumenickarada.cz/wpimages/other/Roman_Juriga_ekoteologie.pdf

teologické otázky ekologické etiky do svého díla Zelená svatozář, a českého evangelického biblistu Jana Hellera.⁹ K jeho textu Člověk – pastýř stvoření a zmiňované Kohákově knize přidává Česká křesťanská ekologická síť díla zahraničních autorů Jürgena Moltmanna (Bůh ve stvoření: ekologická nauka o stvoření), Alberta De Pury (Člověk a zvíře – stvoření Boží: Starý zákon o zvířatech) a Alberta Schweitzera (Z mého života a díla; Albert Schweitzer zastánce kritického myšlení a úcty k životu).¹⁰ Z prostředí římskokatolického je třeba připomenout Marka Orko Váchu, který se také zabývá etikou a ochranou přírody (např. Místo, na němž stojíš, je posvátná země: O kruhu úcty k člověku, přírodě a celému vesmíru; Tváří v tvář Zemi). Konečně z prostředí Církve československé husitské se k problematice vyjádřil např. Zdeněk Kučera ve svém článku Základní informace o teologické ekologii¹¹ nebo Jan Rokyta v článku Několik podob vztahu k přírodě jako stvoření Božímu v církevních dějinách¹².

Z uvedeného vyplývá, že chápání pojmu ekoteologie v českém prostředí a rovněž dostupná literatura zahrnuje jak oporu pro křesťanské pojetí stvoření v Bibli, tak etické otázky života ve vztahu k Božímu stvoření. Obecně by se dalo říci, že klade větší důraz na praxi než na rozvíjení teoretické nauky.

Za nejčastěji akcentovaná ekoteologická témata můžeme označit postavení člověka v rámci Božího stvoření, které křesťanství definuje poměrně jasně antropocentricky, kdy je člověk vnímán jako vrchol stvoření. Dále odpovědnost člověka vůči Bohu, tedy že člověku bylo všechno Boží stvoření svěřeno do péče a Bohu bude skládat úcty z této své činnosti.¹³ Časté je také hamartologické hledisko, tedy porušení stvoření lidským hříchem a vykoupení obětí Ježíše Krista.¹⁴

9 LIBROVÁ, Hana. *Ekoteologie - nový proud v křesťanském myšlení?* [cit.2019-12-05] Dostupné z: <http://www.animalrights.webz.cz/ekoteologie.htm>

10 STAHEL, Samuel. *Péče o životní prostředí v církvích: praktická příručka*. Kokonín: Česká křesťanská environmentální síť, 2012, s. 5. ISBN 978-80-905268-0-8.

11 KUČERA, Zdeněk. *Základní informace o teologické ekologii*. In: VOGEL, Jiří a Dalibor VIK. *Kapitoly z dialogu mezi vědou a vírou*. Chomutov: L. Marek, 2013. Pontes pragenses (L. Marek), s. 210-218. ISBN 978-80-87127-65-0.

12 ROKYTA, Jan. *Několik podob vztahu k přírodě jako stvoření Božímu v církevních dějinách*. In: CHADIMA, Martin a Jan ROKYTA (eds.). *Teologie prostého života*. Hradec Králové, 2010, s. 57-66 bez ISBN

13 KUBÁČ, Vladimír. *Odpovědnost Božího člověka za přírodu* In: *Blahoslav 2002: Kalendář Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská, 2001, s. 65-67. ISBN 80-7000-133-x

14 HELLER, Jan. *Den Země*. Český zápas. 2002, č. 15, s. 2. ISSN 0323-1321

3 Církev československá husitská

3.1. Sněmovní dokumenty

V usnesení VI. řádného sněmu Církve československé husitské nalezneme sněmovní usnesení ze dne 16.8. 1981 nazvané Základy sociálně etické orientace Církve československé husitské. 10. oddíl tohoto usnesení nese název Odpovědnost za prostředí, jeho zdraví a krásu.¹⁵ Tento oddíl je postaven na zodpovědnosti člověka za stvořený svět. Bůh stvořil Zemi pro člověka, člověku bylo určeno vytvořit na ní ráj, neboli místo radostného potěšujícího bytí. Člověk však začal zasahovat do procesů, které dostatečně nepoznal a neuvědomuje si možné následky svého jednání. Základním životním prostředím člověka se stala příroda přetvořená. Dokument varuje před možností, že člověk v důsledku měnění svého prostředí změní vlastní biologický základ. Hrozí nám narušení koloběhu látek v přírodě. Mnohé nezanikají a kupí se jako odpad. „Tato denaturace přírody nese s sebou nebezpečí dehumanizace. Také člověk se může stát objektem a posléze odpadním produktem.“¹⁶ Člověk se zpronevřuje své odpovědnosti, což má dopad na celou Zemi. Člověk nedokáže dosáhnout růstu, který by Zemi neničil. Odlidštěný člověk ztrácí schopnost vykonávat úlohu vzdělavatele a strážce Země. Role křesťanství je spatřována ve varování lidstva. Člověk ovládl nebezpečné procesy bez dostatečné mravní a duchovní vyspělosti. Církev má lidstvo vyzývat „k odpovědnosti za život i životní prostředí.“¹⁷

Následující oddíl přináší varování před důsledky konzumního způsobu života, kdy nárůst produkce i spotřeby ovlivňují i společenský čas, který ztrácí sepětí s kulturou a tradicí. Varuje, že se i člověk se může stát pouhou věcí. Hromadění statků považuje tento oddíl za důsledek válek.¹⁸

Usnesení VI. řádného sněmu CČSH, jak vidíme, zdůraznilo úlohu člověka jako strážce a správce Země. Zároveň však varovalo před jeho nezpůsobností tohoto postavení dosahovat, neboť jeho technický pokrok zaostává za stavem jeho morální a duchovní vyspělosti. Člověk získal technické prostředky, jenže není často ani schopen nahlédnout možné následky jejich používání. Církev má v tomto ohledu varovat i před negativním

15 KALENSKÝ, Jiří (ed.). *Usnesení VI. řádného sněmu Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská, 1983, s. 125. bez ISBN

16 KALENSKÝ, Jiří (ed.). *Usnesení VI. řádného sněmu Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská, 1983, s. 126. bez ISBN

17 KALENSKÝ, Jiří (ed.). *Usnesení VI. řádného sněmu Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská, 1983, s. 127. bez ISBN

18 KALENSKÝ, Jiří (ed.). *Usnesení VI. řádného sněmu Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská, 1983, s. 128n. bez ISBN

pozměňováním životního prostředí. Ve velkém nebezpečí je totiž nejen příroda, ale především sám člověk.

K diskusi, která by vedla k nějakému posunu při práci na tomto tématu vycházejícím ze zmíněného sněmovního usnesení vyzýval v roce 1999, tedy v předsněmovním roce na stránkách Českého zápasu František Rauscher z Vratimova. Původní dokument již podle něho již zastaral a problematika situace Božího stvoření byla v té době silně aktuální.¹⁹

VIII. řádný sněm Církve československé husitské se však pouze odvolával na sněmovní usnesení VI. sněmu, když zdůrazňoval spoluodpovědnost za zachování stvoření a zapojení CČSH do této snahy definoval jako podíl na programech ochrany stvoření, účast na různých ekologických aktivitách.²⁰

3.2. Bohoslužebná literatura CČSH

Bohoslužebná kniha Církve československé husitské s biblickými čteními a Liturgií podle patriarchy Karla Farského přináší ve všech třech dílech, tedy v řadě A, B i C, proměnné části liturgie a biblické texty pro díkůvzdání za úrodu, které se obvykle slaví první neděli v říjnu. Biblické texty včetně veršů k obětování a k požehnání se pro každou řadu liší, modlitby a tužby zůstávají stejné. Rada A přináší texty Dt 28, 1-5; 2K 9, 6-15 a L 12, 22-26²¹. Řada B Iz 35, 1-4; Ga 6, 7-10 a J 4, 35-36²². Řada C potom 1Pa 22, 11-13; 2Tm 2, 22-26 a Mt 19, 16-24²³. Patrně příliš nepřekvapí, že v textech můžeme vysledovat zemědělskou tematiku. K Liturgii podle patriarchy Karla Farského neodmyslitelně patří i zpěv. Bohoslužebné knihy jako vhodné písně pro tuto příležitost nabízejí ve všech řadách shodné písně ze Zpěvníku Církve československé husitské. Jedná se o čísla: 74 (Ve všem tě

19 RAUSCHER, František. *Otevřený dopis redakci. Český zápas*. 1999, č. 22, s. 3. ISSN 0323-1321

20 BUTTA, Tomáš, ed. *VIII. sněm Církve československé husitské: průběh, dokumenty, poselství*. Praha: Církev československá husitská, 2014. Blahoslav (Církev československá husitská), s. 86. ISBN 978-80-7000-103-5.

21 BUJNA, Lukáš, Zdeněk KUČERA, Petr ŠANDERA, Zdeněk KOVALČÍK a Tomáš BUTTA, ed. *Bohoslužebná kniha Církve československé husitské: s biblickými čteními podle Ekumenického lekcionáře a Liturgií podle patriarchy Karla Farského*. Praha: Církev československá husitská, 2015. Blahoslav (Církev československá husitská), s. 209n. ISBN 978-80-7000-086-1.

22 BUJNA, Lukáš, Zdeněk KUČERA, Petr ŠANDERA, Zdeněk KOVALČÍK a Tomáš BUTTA, ed. *Bohoslužebná kniha Církve československé husitské: s biblickými čteními podle Ekumenického lekcionáře a Liturgií podle patriarchy Karla Farského*. Praha: Církev československá husitská, 2015. Blahoslav (Církev československá husitská), s. 210. ISBN 978-80-7000-102-8.

23 BUJNA, Lukáš, Zdeněk KUČERA, Petr ŠANDERA, Zdeněk KOVALČÍK a Tomáš BUTTA, ed. *Bohoslužebná kniha Církve československé husitské: s biblickými čteními podle Ekumenického lekcionáře a Liturgií podle patriarchy Karla Farského*. Praha: Církev československá husitská, 2015. Blahoslav (Církev československá husitská) s. 215. ISBN 978-80-7000-117-2.

zřím), 99 (Ve všem jsi ty), 41 (Pozdvihni se, duše, z prachu), 98 (Hospodinu dík a chvála) a 165 (Bože, tobě dík a čest).²⁴

Výše zmiňovaný zpěvník však nabízí i další písně využitelné při aktivitách věnovaných péči o stvoření či pro oslavy času vděčnosti za stvoření. Za všechny jmenujme následující písně: 40 (Tvůrce mocný nebe, země), 57 (Hory, doly, stráně), 80 (Já písní svou), 142 (Velký Bože, Stvořiteli) a 288 (Krásná je modrá obloha)²⁵.

3.3. Český zápas

Český zápas je církevní periodikum Církve československé husitské a pokrývá celé území, na kterém církev působí. Na rozdíl od Theologické revue, kde jsem ve sledovaném období let 1999 – 2018 nenalezl žádný relevantní článek, v Českém zápase bylo o ekologických tématech referováno relativně často. Jednotlivé články jsem rozdělil do tří základních kategorií. Začínají monotematická čísla, následovaná jednotlivými články a poslední část tvoří pozvánky na akce s ekologickou tematikou.

3.3.1 Monotematická čísla

Ve sledovaném období vyšla dvě monotematická čísla v magazínové formě věnovaná tématům Příroda a my²⁶, resp. Ekologie, odpovědnost ke stvoření²⁷. Nejprve se zaměříme na první jmenované, tedy číslo 41 ročníku 95 z 11.10. 2015. Hned na straně dva nás donutí k zamyšlení editorial vedoucí redaktorky Kláry Břeňové. Ekologii zde popisuje jako „nauku, jak vyléčit Zemi z katastrofálních důsledků pohodlí jednoho z jejích obyvatel – člověka.“ Dále pokračuje, že se to člověku vymstí a jednou bude z povrchu zemského odstraněn, jako ostatně všechno, co působí disharmonicky či zhoubně. Lidské pohodlí prý dovedlo naši planetu na rozcestí, na kterém nyní stojí. Na rozcestí, které zásadním způsobem určí budoucnost jejích obyvatel. Katastrofy podle autorky nepotkají současnou a asi ani příští generaci, ty následující již zřejmě ano. Jejich osud je v našich rukách.²⁸ Na jednu stranu vyznívá editorial až katastroficky, ovšem na druhou stranu musíme uznat, že

24 Např. BUJNA, Lukáš, Zdeněk KUČERA, Petr ŠANDERA, Zdeněk KOVALČÍK a Tomáš BUTTA, ed. *Bohoslužebná kniha Církve československé husitské: s biblickými čteními podle Ekumenického lekcionáře a Liturgií podle patriarchy Karla Farského*. Praha: Církev československá husitská, 2015. Blahoslav (Církev československá husitská). s. 2016 ISBN 978-80-7000-117-2.

25 TRTÍK, Zdeněk. *Zpěvník Církve československé husitské*. Opr. vyd. 7., s. Dodatkem vyd. 2. Praha: Blahoslav, 2001. ISBN 80-7000-052-x.

26 *Český zápas*. Praha: Církev československá husitská, 2015, č. 41. ISSN 0323-1321

27 *Český zápas*. Praha: Církev československá husitská, 2018, č. 28. ISSN 0323-1321

28 BŘEŇOVÁ, Klára. Editorial. *Český zápas*. 2015, č. 41, s. 2. ISSN 0323-1321

člověk skutečně mění ráz krajiny ve svém okolí, a často můžeme jen stěží říct, že k lepšímu, o nadměrné spotřebě zdrojů ani nemluvě. Tohoto tématu se ostatně dotýká ve svém zamyšlení nad Písmem i Lenka Selčanová, farářka v Roudnici nad Labem. Ta varuje, že se na věcech stáváme závislími. Kvůli tomu tak často kupujeme věci, které nepotřebujeme. Jako východisko z této situace je pochopit, že jsme na Zemi jen hosty, že nám nic nepatří, jen nám to bylo svěřeno do správy.²⁹ Je pravdou, že člověk potřebuje k životu mnohem méně. Zde se opět dostáváme k motivu Kláry Břeňové o lidské pohodlnosti. Mnoho věcí k životu nezbytně nepotřebujeme, ale je pohodlné je používat. Nedávno jsem v jednom rozhovoru čelil poznámce, že mi bude chybět náš rodinný automobil, dokud nebude opraven a nebudu ho moci znovu používat. Odpověděl jsem, že nebude. Že stejně nikam jet neplánujeme a na nákup se dá dojít i pěšky. Takže jádro celého problému je v zažitých vzorcích chování a v tom, že si nedokážeme vážít toho, co máme a používat to v rozumné míře.

Na straně čtyři nalézáme krátké zamyšlení z knihy Juraje Dovaly Pankáč v kostele nazvané Bůh ekolog. Pojednává o starém opatovi a mladých novicích, jimž se snaží vštípit, že Bůh miluje přírodu a proto by měli opečovávat zeleň. Zamyšlení končí slovy: „Bůh je ekologicky smýšlející, věřte mi. Sázejte květiny, milujte stromy, dobrořečte ptákům, větru, slunci a hvězdám a Pán se usměje, protože uvidí, že jste ho pochopili.“³⁰

Na téže straně je otištěn článek nazvaný Přemysl Pitter o přírodě, který se zabývá několika motivy. Tím prvním je úloha náboženství v našem životě. Pitter upozorňuje, že v něm nemá jít jen o určení vztahu člověka k Bohu a ostatním lidem, ale stejně tak i k přírodě a zvířatům. Dále následuje výčet různých náboženských myslitelů, kteří lásku k přírodě a všemu živému stavěli do popředí svého učení. Jako prvního zmiňuje Buddhu, poté Mahátmu Ghándího a pokračuje Františkem z Assisi a Lvem Nikolajevičem Tolstým. Dále se Pitter zabývá úlohou zvířete v životě člověka. Zvíře považuje za dosti nedocenené, neboť od je pradávna člověku nejen potravou, zdrojem ošacení, přítelem a pomocníkem, ale také pracovní silou. Bez využití zvířecí síly by podle něho nebylo možné vybudovat naši civilizaci. Člověk se však přírodě odcizil, přírodu začal vnímat materiálně a tak se i ona uzavřela jemu. V závěru Pitter varuje, že se příroda nenechá dlouho znásilňovat a lidské porušování přírodní rovnováhy se člověku vymstí, člověk sám si svým jednáním způsobem života připravuje vlastní zkázu.³¹

29 SELČANOVÁ, Lenka. Na ničem nelpět. Český zápas. 2015, č. 41, s. 3. ISSN 0323-1321

30 DOVALA, Juraj Jordán. Bůh ekolog. Český zápas. 2015, č. 41, s. 4. ISSN 0323-1321

31 [PITTER Přemysl.] Přemysl Pitter o přírodě. Český zápas. 2015, č. 41, s. 4. ISSN 0323-1321

Strana šest přináší úryvky z televizního dokumentárního pořadu *Ve stínu měsíce*, jenž shromažďuje výpovědi astronautů, kteří viděli Zemi z vesmíru. Za povšimnutí stojí zejména výpověď Johna Younga, účastníka misí Apollo 10 a 16: „Země se velmi změnila od doby, kdy jsme začali létat s programem Gemini. Je tu mnoho věcí jako znečištění měst a můžete to vidět, když jste na orbitě. Můžete vidět velká města, každé z nich má vlastní unikátní atmosféru. Opravdu. Měli bychom se dívat na naše děti a naše vnoučata a být ustaraní? Cena za galon benzínu... Víte, ve Spojených státech mají starosti kvůli třem dolarům za galon. Není to prostě odporné?“³² V citované výpovědi můžeme vidět, že člověk Zemi opravdu mění tak, že je to viditelné z vesmíru. Vlastní atmosféra měst je naprosto hrozná představa, ale v kontextu každodenního zpravodajství z různých částí světa pochopitelná. Kolikrát jen v letošním roce proběhla tiskem zpráva o katastrofálním stavu ovzduší například v indickém Dillí³³. Obyvatele Spojených států ale trápí cena benzínu. Zde se můžeme vrátit k editoriale a zmínce o lidské pohodlnosti.

Na straně sedm nalezneme Pohádku o hvězdících pojednávající o chlapci, který sbíral hvězdice uvízlé po odlivu na odhaleném mořském dně a odnášel je do moře. Starý muž se podíval jeho konání a upozorňoval jej, že stejně všechny neodnese a nemá to žádnou cenu. Chlapec se bránil, že minimálně pro tu hvězdicu, kterou drží v ruce, to cenu má.³⁴ Tento příběh, byť krátký, nese hluboké poselství. Představuje dva odlišné pohledy na svět, se kterými se můžeme setkat i na poli ochrany životního prostředí. Jeden pohled je pesimistický a končí stanoviskem, že to stejně nemá cenu, protože jeden člověk ani skupina nadšenců nic nezmohou a proto vlastně ani nemá cenu se o něco snažit. Druhý pohled je optimistický. Jednotlivec sice ví, že nemůže zachránit celý svět a vyřešit všechny jeho problémy, ale snaží se udělat alespoň to, co je v jeho silách a ovlivnit jevy, které jsou mu přístupné. Podobně vnímám například úklidové akce. Sběrači vědí, že má jejich úsilí krátkodobý dosah a obzvláště na tradičních místech se odpadky zanedlouho opět objeví, ale také vědí, že jich přinejmenším nebude tolik, když nebudou hozeny na hromadu těch předcházejících a příště bude úklid pravděpodobně probíhat rychleji. Důležitý je i pozitivní příklad, který svojí aktivitou sběrači dávají svému okolí. Osobně jsem byl svědkem toho, kdy se do akce Uklidme Česko připojovali lidé, kteří nebyli oficiálně hlášeni, nepřišli ráno

32 ANONYM. *Ve stínu Měsíce*. Český zápas. 2015, č. 41, s. 6. ISSN 0323-1321

33 PANDEY, Vikas. *Delhi air quality: Judges accuse authorities of 'passing the buck'* In: BBC News Copyright © 2019 BBC, [cit.2019-12-13]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-50285343>

34 ANONYM. *Pohádka o hvězdících*. Český zápas. 2015, č. 41, s. 7. ISSN 0323-1321

na sraz, ale přidali se k nám, když jsme dorazili do jejich oblíbeného parku. *Verba movent, exempla trahunt.*

Strana sedm pokračuje redakčním článkem nazvaným Férově za lepší svět, který informuje o tiskové konferenci k tématice fair trade a o problematice fair trade obecně. Článek zmiňuje také ekologické aspekty, neboť k základním principům fair trade produkce patří mimo jiné šetrnost k životnímu prostředí, což potvrdil i účastník konference, africký pěstitel kakaových bobů Fortin Bley, představením projektu na využití solární energie.³⁵

O problematice obchodu s kakaem pojednává také další redakční článek na straně osm, který upozorňuje na vážné ekologické důsledky nedostatečného finančního ohodnocení pěstitelů kaka, kteří jsou nuceni používat více hnojiv a pesticidů či rozšiřovat plochu obdělávané půdy na úkor původních pralesů, aby užívali své rodiny.³⁶ Ti zemědělci, kteří za svoji produkci dostanou náležitou odměnu, tomuto tlaku vystaveni nejsou. Z toho vyplývá, že i my jako spotřebitelé máme tak trochu ve svých rukách osud přinejmenším části afrických pralesů.

Na straně osm nalezneme také článek Křivá polévka od Josefiny Hudcové. Autorka informuje o stejnojmenné akci, která proběhla začátkem září 2015 v Praze a měla za cíl upozornit na plýtvání potravinami jen kvůli tomu, že byla úroda moc velká, nebo její část nesplňovala určitá estetická kritéria.³⁷ Při čtení tohoto článku jsem si vybavil dokumentární film Z popelnice do lednice (v originále Taste the Waste), kde německy mluvící zemědělec popisuje jaké brambory je schopen prodat a jaké už ne, což zakončí alarmující informací, že 40 – 50 % produkce zůstane na poli, protože neodpovídá svými proporcemi a vizuálními charakteristikami nastaveným výkupním kritériím. Zmíněný farmář dodal, že má velkou radost, když vidí lidi paběrkovat na jeho poli, protože ví, že vypěstované brambory nepříjdou na zmar a sběrači mu tak pomáhají vyřešit jeho etický problém.³⁸

Stranu osm uzavírá redakční článek Dnes pet lahev – zítra tričko. Článek nás uvádí do světa polyethylentereftalátu, ze kterého se vyrábějí nejen známé lahve na nápoje, ale jejich recyklací i vlákna použitelná v výrobě oděvů, například triček či fleecových bund. Na jednu bundu je prý zapotřebí asi 25 PET lahví. Recyklovat se ale podle článku dají i jiné materiály, jedny lépe, jiné hůře. Kvalitní papír je prý možné recyklovat sedmkrát, zato

35 REDAKCE. *Férově za lepší svět*. Český zápas. 2015, č. 41, s. 7. ISSN 0323-1321

36 REDAKCE. *Temná stránka čokolády*. Český zápas. 2015, č. 41, s. 8. ISSN 0323-1321

37 HUDCOVÁ, Josefina. *Křivá polévka*. Český zápas. 2015, č. 41, s. 8. ISSN 0323-1321

38 Taste the Waste [film]. Directed by Valentin THURN. GERMANY, 2010.

sklo prakticky neomezeně. Se skla je navíc možné stavět, jak ukazuje prezentovaný příklad thajského buddhistického chrámu.³⁹

Strana devět je věnována poselství papeže Františka. Nejpůsobivější slova nalezneme hned v glose nazvané *To nejsou zelení, to je křesťanské*. „Křesťan, který nepečuje o stvoření a neumožňuje mu růst, je křesťanem, kterého nezajímá Boží dílo, ona práce, kterou Bůh koná z lásky k nám.“⁴⁰ Následuje Redakční informace o papežské encyklice *Laudato si* a možnostech, jak ji získat. Z encykliky byly přetištěny články 222, 223, 226 a 227, které pojednávají o potřebě střídmosti a nepodléhání konzumu, o bratrských setkáních a službě či o významu zastavení a poděkování před jídlem i po jídle jako výrazu vděčnosti za dary stvoření i za lidskou práci spojenou s jejich cestou na náš stůl.⁴¹

Na straně deset najdeme článek Jiřího Silného nazvaný *Ekumenická akademie*, v němž představuje zaměření této instituce, jímž je vedle otázky spravedlnosti v globálním i lokálním měřítku mimo jiné i hledání ekologické udržitelnosti.⁴² Vedle tohoto článku byl opětovně otištěn můj článek, jenž byl poprvé avšak ve zkrácené podobě uveřejněný v čísle 46 ročníku 94. Tentokrát zní jeho titul *Také naše zodpovědnost* a pojednává o 10. valném shromáždění Evropské křesťanské environmentální sítě, které se konalo na přelomu září a října 2014 v Maďarsku. V článku jsem se zaměřil na možnosti, jak by křesťané a jejich církve mohli jít ve společnosti příkladem a jak to někde již dnes činí. Poněkud diskutabilní mi dnes připadá formulace „církve by měly uplatnit svůj vliv ve společnosti“, nicméně jít příkladem zajisté mohou, a to nejen podporou obnovitelných zdrojů, šetřením energiemi a zdroji, důsledným tříděním odpadu či podporou místní produkce, jak uvádím v článku. Z globálního hlediska je podle článku možné ovlivňovat i vývoj trhu, podle prof. Michaela Northcotta na to stačí 20 % spotřebitelů, což je při celosvětovém počtu křesťanů okolo dvou miliard proveditelné.⁴³ Na domácí scéně bychom však pro něco takového potřebovali zapojení všech věřících organizovaných v církvích i neorganizovaných, pokud budeme

39 REDAKCE. *Dnes pet lahev – zítra tričko*. Český zápas. 2015, č. 41, s. 8. ISSN 0323-1321

40 [PAPEŽ FRANTIŠEK]. *To nejsou zelení, to je křesťanské*. Český zápas. 2015, č. 41, s. 9. ISSN 0323-1321

41 [PAPEŽ FRANTIŠEK]. *Laudato si*. Český zápas. 2015, č. 41, s. 9. ISSN 0323-1321

42 SILNÝ, Jiří. *Ekumenická akademie*. Český zápas. 2015, č. 41, s. 10. ISSN 0323-1321

43 BEZDĚK, Ondřej. *Také naše zodpovědnost*. Český zápas. 2015, č. 41, s. 10. ISSN 0323-1321

vycházet z výsledků posledního sčítání domů, bytů a obyvatel z roku 2011.⁴⁴ Každopádně je důležité dělat aspoň něco, jak nás poučil chlapec zachraňující mořské hvězdice.

O pozvánkách uveřejněných v tomto čísle bude pojednáno v příslušných oddílech této práce.

Celkově se dá toto číslo označit za poměrně obsáhlé z pohledu ekologické tematiky. Byť zpočátku vyznívá skepticky a neradostně, ve druhé polovině obsahuje mnoho článků, které nám ukazují, že není vše ztraceno a že existuje řada zajímavých iniciativ, které usilují o zlepšení situace Božího stvoření a že lidstvo disponuje technologiemi, které dokážou zmenšovat dopady jeho činnosti na naši planetu.

Číslo 28 ročníku 98, které vyšlo 15.7. 2018 je věnováno tématu Ekologie, odpovědnost ke stvoření. V editoriale vedoucí redaktorka Klára Břeňová trefně poznamenává, že: „Ekologie není ani tak o záchraně planety, jako o záchraně nás nás, lidí.“ a je tím pádem čas na konkrétní skutky, aby po nás zbyly zdroje i pro příští generace „Protože růstu HDP a natištěných peněz se ještě nikdo na světě nenajedl.“⁴⁵

První článek k tématu měsíce najdeme na straně pět. Je nadepsaný Čiňte pokání. Přiblížilo se království nebeské a Jiří Nečas v něm čtenáře informuje o důsledcích současného stavu věcí, přeplnění našich ulic automobily a neposlouchání Boha promlouvajícího k nám skrze změnu klimatu, kterou považuje za jednu z forem komunikace. Naše životy jsou roztěkané, jsme nesoustředění, neklidní, náš hodnotový systém je podle autora také deformovaný. S tím souvisí neustálá touha po dalším pohybu, což jen zacykluje celý problém. Kudy z toho ven? Východisko vidí v Janově evangeliu, kde se Ježíš nabízí jako cesta pravda a život (J 14,6). Jak Jiří Nečas uzavírá: „A když se zamyslíme nad jeho učením, zvláště pak nad Kázáním na hoře a nad přikázáními lásky, uvědomíme si, že On vede ty, kdo ho poslouchají, k dobrému a odpovědnému zacházení s Božími dary, s pozemským domovem. A On přináší Boží království na Zemi.“⁴⁶

Stranu šest otevírá Miroslav Matouš článkem nazvaným Odpovědnost za stvoření, ve kterém upozorňuje na jeden důležitý úkol, který člověk od Hospodina po stvoření

44 Český statistický úřad. *Tab. 614c Obyvatelstvo podle věku, náboženské víry a pohlaví*
In: Veřejná databáze. [cit.2019-12-13]. Dostupné z:
https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jspx?_afPfm=VYSTUP-objekt&pvo=OBCR614C&f=TABULKA&z=T&katalog=30719&u=v1050__VUZEMI__97__19&v=v1051__null__null__null

45 BŘEŇOVÁ, Klára. *Editorial*. Český zápas. 2018, č. 28, s. 2. ISSN 0323-1321

46 NEČAS, Jiří. *Čiňte pokání*. Český zápas. 2018, č. 28, s. 5. ISSN 0323-1321

dostal, a to obdělávat a střežit zahradu v Edenu, jak stojí v Genesis 2,15. Křesťanství se však podle něho po staletí upínalo na onen svět a osobní spásu až poněkud opominulo náš současný svět. Jeho vykořisťování dosáhlo vrcholu a zaměření na lidskou spásu vedlo k zapomenutí lidské odpovědnosti. Spasení jsme vyhradili jen člověku, ostatní stvoření stojí v pozadí. To je podle autora špatně, protože stejně jako své bližní máme milovat i rostliny a živočichy. Spasení je zaslíbeno celému světu. A jak píše Miroslav Matouš: „Člověk nemůže přijmout svého Pána, aniž vykáže ve svém srdci místo ráji.“⁴⁷

O několik řádků níže je příspěvek Zuzany Havelkové nazvaný *A člověk žasne nad tím dílem*. Autorka přináší východisko pro všechny křesťany, kteří si uvědomují, že pokrok lidstvu začíná přerůstat přes hlavu a že dochází ke značnému odcizování člověka a přírody, což vede k porušení přirozených vztahů. Začít s nápravou může každý u sebe, vydat se cestou křesťanské smířlivosti a hledání cesty k druhým i ke zbytku stvoření. A že je tento přístup často znehodnocován a dehonestován? Pak je nejlepší obrátit se k Pánu a svěřit mu s vírou své prosby. Vždyť On stvořil na světě všechnu tu nádheru a rozmanitost.⁴⁸

Dvojstrana osm a devět přináší několik zajímavých pohledů na odpad. Stanislav Kubín tak činí ve svém článku *Nepropásnout jediného ptáčka*. Nejprve popisuje, jak po roce 1989 nástup rostoucí spotřeby a konzumního způsobu života přinesl mimo jiné i zvýšené množství odpadu, což vyvolalo tlak, který s sebou ale přinesl i protitlak v podobě zvýšeného úsilí organizací a osob zabývajících se ochranou životního prostředí. Upozorňuje na paradox, se kterým se občas setkáváme, kdy například dochází kvůli ochraně ohrožených živočichů či rostlin k blokování dopravních staveb, které mají za úkol zlepšit životní podmínky v obcích sužovaných nadměrnou dopravní zátěží. Pak ale podle Stanislava Kubína zapomínáme ještě na jeden druh odpadu, který provází naše životy. Na odpad, který zanáší naše mezilidské vztahy, náš jazyk. Upozorňuje, že je třeba se věnovat i této „ekologii ducha.“ Následující myšlenku považuji za hodnou ocitování: „Volám po návratu k pokornému uvědomění si svých limitů. Jsme jedním ze živočišných druhů, který je na této planetě na návštěvě. Nechovme se k hostiteli jako nevděční spratci a nečiňme z jeho díla skládku odpadu. Hmotného i duchovního.“⁴⁹ Uvědomění si limitů nám skutečně chybí. Až příliš se upínáme na růst ekonomiky, posouvání hranic, kde to jen jde. I naše planeta je omezená, všechny její zdroje mají své limity, ale my se chováme, jako by se nás

47 MATOUŠ, Miroslav. *Odpovědnost za stvoření*. Český zápas. 2018, č. 28, s. 6. ISSN 0323-1321

48 HAVELKOVÁ, Zuzana. *A člověk žasne nad tím dílem*. Český zápas. 2018, č. 28, s. 6. ISSN 0323-1321

49 KUBÍN, Stanislav. *Odpovědnost za stvoření*. Český zápas. 2018, č. 28, s. 8. ISSN 0323-1321

to netýkalo. Pravda, nás možná ne, ale další generace už takové štěstí mít nemusejí. Vzpomněl jsem si v této souvislosti na jeden výrok Kennetha Bouldinga, který cituje Serge Latouche ve svém Malém pojednání o poklidném nerůstu: „Ten, kdo si myslí, že v konečném světě je možný nekonečný růst, je buď blázen, nebo ekonom.“⁵⁰

Další článek nazvaný Pro plasty neplatí „v prach se obrátíš“ napsala Magdaléna Frouzová ze Zastoupení Evropské komise v ČR. Ta ve svém článku přiblížila problematiku mikroplastů vznikajících rozpadem plastového odpadu a předložila řešení evropské unie jak postupně snižovat množství vznikajícího odpadu zejména omezováním používání jednorázových obalů, nahrazováním plastových materiálů ekologičtějšími i používáním větší míry obalů recyklovaných. Podle nové strategie, má být dokonce do roku 2030 každý obal vyrobený v EU z plastu recyklovaný. EU prý celkově usiluje o oběhové hospodářství, kde se většina materiálu vrací v nějaké formě zpět do oběhu a vyhazuje se naprosté minimum.⁵¹

Poslední článek na této dvojstraně pojmenovala jeho autorka Markéta Hlasivcová Můj příspěvek k moři plastů. Popisuje v něm své pocity z produkce plastového odpadu během dovolené na ostrově Santorini a stopování, kde tento odpad končí své putování. Santorini bohužel nemá dostatek zdrojů pitné vody, takže jsou jeho obyvatelé a návštěvníci odkázáni do značné míry na dovoz vody balené. S tím je ale spojený také obalový materiál, jehož osud se autorce bohužel nepodařilo dohledat a obávala se, že prostě končí v moři. Ostatně, jak uvádí, plastový odpad tvoří 85 % odpadu na plážích a OSN varuje, že pokud se naše chování nezmění, tak bude v mořích za 33 let více plastu než ryb. Jak autorka podotýká, každý z nás může ovlivnit co a od koho kupuje a přispět tím ke zlepšení situace.⁵²

Na straně deset připomíná Olga Nytrová článkem Člověk a mimolidské stvoření důležitou úlohu rostlin a hlavně zvířat v našich životech. Připomíná různé léčebné postupy vyžívající kontakt se zvířaty i dlouhé soužití zvířecích generací s těmi lidskými. Uzavírá, že je třeba vztahy s mimolidským stvořením obnovovat.⁵³

50 LATOUCHE, Serge. *Malé pojednání o poklidném nerůstu*. Beroun: Za tratí, 2012, s. 22. ISBN 978-80-904335-7-1

51 FROUZOVÁ, Magdaléna. *Pro plasty neplatí „v prach se obrátíš“*. Český zápas. 2018, č. 28, s. 8n. ISSN 0323-1321

52 HLASIVCOVÁ, Markéta. *Můj příspěvek k moři plastů*. Český zápas. 2018, č. 28, s. 9. ISSN 0323-1321

53 NYTROVÁ, Olga. *Člověk a mimolidské stvoření*. Český zápas. 2018, č. 28, s. 10. ISSN 0323-1321

Stranu deset doplňuje zpráva o mezinárodním ekologickém symposiu nazvaném Za zelenější Attiku, kterou zpracovala Kateřina Vítková. Symposium zahajoval patriarcha Bartoloměj, který mimo jiné varoval před nepřijatelným množstvím odpadu a upozornil na skutečnost, že ekologická krize odhalila propojenost našeho světa.⁵⁴

Číslo uzavírá zamyšlení Klause Pampella v překladu Z. Boučka nazvané Autem na procházku, které pojednává o situaci, kdy lidé autem cestují na vzdálená místa, aby si mohli užít procházku na čerstvém vzduchu. Autor s nadsázkou popisuje, jak v lidech i při chůzi určitou dobu převládají návyky z automobilu, ale že je chůze nakonec osvobodí. Jen ten provoz cestou na ono procházkové místo je čím dál hustší.⁵⁵ Zprvu jsem to považoval za nadsázkou, pak jsem si ale uvědomil, jak jsem se vždy podívoval plným parkovištěm u sportovišť, kam lidé vážili cestu autem, aby si dopřáli tu trochu pohybu a pak si odseděli cestu domů. Pro životní prostředí i pro zdraví je nepochybně vhodnější zapojit i do cesty za sportem více vlastní svaly.

3.3.2. Ostatní články týkající se tématu péče o stvoření

Zprávy o aktivitách náboženských obcí a dalších zařízení či orgánů CČSH

Náboženská obec CČSH v Úpici

O aktivitách úpické náboženské obce se dozvíme v ročníku 83 a ročníku 91. Ročník 83 se týká 4. ročníku Festivalu naděje. V roce 2003 probíhal od 18.4. do 29.5. V čísle 14 jsme byli informováni o historii festivalu i plánech organizátorů pro daný rok. Z našeho pohledu je nejdůležitější aktivitou jarní čištění řeky Úpy, které bylo součástí festivalu od jeho prvního ročníku a přitahovalo zejména mladé účastníky.⁵⁶ V čísle 27 potom nalezneme článek s povzbudivým názvem Úpický Festival naděje 2003 se skutečně vydařil. V něm se dočteme o narůstající účasti mládeže na jarní očištění Úpy, kdy vzrostla účast ze šesti mladých lidí při první ročníku na celkových 120 (dohromady za úsek Trutnov, který se čistil poprvé, a Úpici) při čtvrtém ročníku v roce 2003. Na obou úsecích se sebralo dvě a půl tuny odpadu, který zahrnoval i takové kuriozity, jako je koňský postroj. Festival pokračoval v Horním Maršově, kam se následně úklid Úpy rozšířil proti proudu a kde mohli při příležitosti sázení stromů účastníci shlédnout hru Muž, který sázel stromy podle

54 VÍTKOVÁ, Kateřina. *Ekumenický patriarchát uspořádal mezinárodní ekologické symposium*. Český zápas. 2018, č. 28, s. 10. ISSN 0323-1321

55 PAMPELL, Klaus. *Autem na procházku*. Český zápas. 2018, č. 28, s. 11. ISSN 0323-13213

56 MUEHLSTEIN, Ludvík. *Festival Naděje 2003*. Český zápas. 2003, č. 14, s. 7. ISSN 0323-1321

povídky Jeana Gionna v podání Miroslava Gabriela Částka. Účastníci očisty Úpy mohli také besedovat s bývalým ministrem životního prostředí Martinem Bursíkem.⁵⁷

Další zajímavou aktivitu úpické náboženské obce nalezneme v ročníku 91 v čísle 26. Článek nazvaný *V Úpici spolupracují se studenty* informuje o projektu Školy pro inteligentní využívání Energie (anglická zkratka SIEU), v rámci kterého mají studenti středních škol možnost pod odborným dozorem zpracovávat projekty na ekologické energetické řešení konkrétních objektů. Úpická náboženská obec do projektu přihlásila svůj sbor Mistra Jana Husa, pro který studenti navrhli možná řešení v podobě vytápění dřevem, sluncem i za pomoci geotermální energie. Bratr farář Tomáš Karel v článku píše, že byly informace velmi užitečné a že například odhalily, že solární energie je pro vytápění objektu za dané situace nepoužitelná.⁵⁸ Později mi sdělil, že díky projektu zjistil, že nejlepším řešením bude při případné rekonstrukci střechy obnovit komín a vrátit se k topení dřevem. Samotný projekt SIEU je již bohužel ukončen.

Havlíčkův Brod

Karel Krejčí nás v čísle 49 ročníku 86 svým článkem nazvaným *Dary přírody* informuje o slavení díkůvzdání za úrodu v NO CČSH v Havlíčkově Brodě. Píše, že tu slavnost drží již šest let a ji zavedla sestra farářka Milena Cicáková. Při bohoslužbě na konci léta se sejde celé společenství a zažívají krásné chvíle. Karel Krejčí uzavírá slovy: „Byl bych rád, kdyby každý alespoň trochu víc ze života nejen bral, ale také dával. Dary přírody by pak s Boží pomocí více rozjasnily tváře a otevřely srdce.“⁵⁹

Brno - Botanická

Jak se dočteme v článku *Modrý život Sandry Silné* z čísla 30 ročníku 97, farní zahrada brněnské náboženské obce žije přírodě blízkým životem. Sestra farářka chová včely, pěstuje bylinky a celkově razí permakulturní postupy. V článku popisuje možné využití farní zahrady od liturgických aktivit, přes prosté posezení na zahradě, pěstování rozličných plodin, komunitní zahradničení, podporu divoce žijících živočichů a po chov chov drobného zvířectva. Sama prý sní o několika farních slepičkách. Jejím snem je

57 MUEHLSTEIN, Ludvík. *Úpický Festival Naděje 2003 se skutečně vydařil*. Český zápas. 2003, č. 27, s. 7. ISSN 0323-1321

58 KAREL, Tomáš. *V Úpici spolupracují se studenty*. Český zápas. 2011, č. 26, s. 1. ISSN 0323-1321

59 KREJČÍ, Karel. *Dary přírody*. Český zápas. 2006, č. 49, s. 4. ISSN 0323-1321

zahrada ukazující, že i na malém prostoru v centru města se dá dělat něco, z čeho bude mít užitek i okolí a co naplňuje lidi radostí.⁶⁰

Památník Mistra Jana Husa v Husinci

Článek nazvaný *Strom, jenž po věky hoří* otištěný v čísle 36 ročníku 97 nás informuje o stromech vysazených na počest Mistra Jana Husa, včetně fotografie ze sázení lípy při příležitosti otevření Památníku Mistra Jana Husa v Husinci. Tento konkrétní strom se sázel za účasti bratra patriarchy Tomáše Butty, tehdejšího předsedy vlády Bohuslava Sobotky a dalších. Článek nabízí i výčet dalších zmapovaných stromů zasazených na památku Mistra Jana Husa. Za povšimnutí stojí, že devět lip doplňují také dva duby.⁶¹

Bratr patriarcha

V prvním článku devátého čísla ročníku 89 nazvaném *Cesta do Českého lesa v Negevské poušti* nás bratr patriarcha Tomáš Butta informuje o ekumenické misi do Izraele, které se zúčastnil ve dnech 6. - 13.2. 2009. V článku popisuje zalesňovací aktivity Židovského národního fondu, který dávno před vznikem Státu Izrael vykupoval za peníze získané v diaspoře pozemky v tehdejší osmanské Palestině pro židovské osídlení a výsadbu lesů. V Negevské poušti vysadil Jatir, největší les v Izraeli. Součástí tohoto lesa je i Český les. Na Nový rok stromů, Tu bišvat v něm sázel stromy i bratr patriarcha. Spolu s dalšími zástupci ekumeny osázel dosud pustý svah. Nové stromy pomáhají ve Svaté zemi zabránit erozi a drží v krajině životně důležitou vodu.⁶²

Nazaret

Nazaret sice není náboženská obec, ale je to středisko diakonie a misie CČSH v Borovanech, které má také jedno zajímavé technické řešení. Jak se nás informuje Marie Verboon Filipová v 13. čísle ročníku 96 v článku nazvaném *Les ČR pomáhají*, Nazaretu se podařilo od zmíněné organizace získat dar ve výši 10 000 Kč na využití odpadního tepla z keramické pece. Nazaret tak mohl zakoupit vzduchotechniku na odvětrávání spalin z

60 BŘEŇOVÁ, Klára. *Modrý život Sandry Silné*. Český zápas. 2017, č. 30, s. 1,3. ISSN 0323-1321

61 VD. *Strom, jenž po věky hoří*. Český zápas. 2017, č. 36, s. 2. ISSN 0323-1321

62 BUTTA, Tomáš. *Cesta do Českého lesa v Negevské poušti*. Český zápas. 2009, č. 9, s. 1. ISSN 0323-1321

keramické pece, která dokáže zužitkovat zbytkové teplo, jež je následně použito k vytápění.⁶³

Mládežnické ekologické akce

Na tomto místě můžeme zmínit článek Ireny Košíčkové nazvaný Bělorusko – příležitost k prohloubení víry, který vyšel v čísle 43 ročníku 92. Autorka v něm píše o semináři EYCE (Ekumenická mládežnická rada v Evropě) s environmentální tematikou konaném v červnu 2012 v běloruském Minsku. Seminář se věnoval ochraně životního prostředí, změně klimatu či šetrnému spotřebitelskému chování, včetně politické roviny věci. Samotný průběh kladl důraz na co nejmenší nejmenší ekologickou stopu, takže účastníci volili vlakovou dopravu, vegetariánskou stravu, zužikovávali odpad a provedli úklid v místním lese.⁶⁴

K významným dnům

V 15. čísle ročníku 82 se zamýšlel Jan Heller nad Dnem Země. V článku se snaží předložit důvod, proč by se vůbec měli křesťané zabývat Dnem Země, protože, jak píše, existují lidé v rámci křesťanství i mimo něj, kteří jsou přesvědčení o tom, že by se křesťané měli zajímat jen o věci nebeské. Jan Heller poukazuje zejména na to, že Bůh nejen zemi stvořil, ale také na ni ve svém Synu sestoupil. Sám tedy napravlal chyby lidstva. Jeho Syn musel převzít odpovědnost, která byla původně vložena na člověka. Skrze své věrné potom pokračuje ve svém díle. My však zemi sobecky vykořisťujeme a vytěsňujeme z ní prostor pro Boží lásku. Den Země tak může být dnem díky za její stvoření i obětavou lásku Ježíše Krista.⁶⁵

O rok později, tedy v ročníku 83, nacházíme téma Dne Země v čísle 15. Šestou stránku uvádí krátký článek Jiřího Nečase, ředitele Ekologické sekce České křesťanské akademie, který Den Země označuje za příležitost k obdivování Božího stvoření a zamyšlení nad tím, jak sami užíváme či zneužíváme svoji svobodnou vůli darovanou Bohem k podporování či narušování harmonického celku stvoření. V závěru vyjadřuje radost nad individuálním i kolektivním jednáním křesťanů ve vztahu k odpovědnosti vůči

63 VERBOON FILIPOVÁ, Marie. *Lesy ČR pomáhají*. Český zápas. 2016, č. 13, s. 11. ISSN 0323-1321

64 KOŠÍČKOVÁ, Irena. *Bělorusko – příležitost k prohloubení víry*. Český zápas. 2012, č. 43, s. 1,3. ISSN 0323-1321

65 HELLER, Jan. *Den Země*. Český zápas. 2002, č. 15, s. 2. ISSN 0323-1321

stvoření a uvádí článek Pavla Světlíka, který představuje křesťanskou organizaci A Rocha.⁶⁶

Jak Pavel Světlík informuje, A Rocha oslavila první narozeniny, přesněji česká pobočka této mezinárodní křesťanské sítě. Jak v článku dále přibližuje, v České republice fungují dvě skupiny, jedna v jižních (skupina A) a druhá ve východních Čechách (skupina B). Obě skupiny se zaměřují hlavně na projekty v oblasti biodiverzity a na monitoring. A Rocha má zajímavé aktivity na poli ornitologie, ať už jsou spojené s kriticky ohroženým sýčkem obecným, nebo skorcem vodním, jehož populace podle článku Pavla Světlíka na území skupiny B také mizí. Organizace se zaměřuje i na práci s mládeží.⁶⁷

Číslo 23 ročníku 84 přineslo zamyšlení šestého bratra patriarchy Josefa Špaka s názvem Světový den životního prostředí. V článku kritizuje konzumní společnost orientovanou jen na rychlou spotřebu a následnou výměnu, což produkuje velmi mnoho odpadu. Bratr Špak ale připomíná, že kromě nadměrné produkce odpadu, který zatěžuje naše životní prostředí, se tento způsob jednání s věcmi promítá i do mezilidských vztahů. Tak, jak jsme si zvykli neopravovat věci a rychle je nahrazovat, tak nepracujeme na našich vztazích, a „nepotřebné“ lidi vytěsňujeme ze svých životů, manželství při neshodách končíme rovnou rozvodem. Na závěr cituje G. Sterna: „Lidstvo, které zachází se světem jako se smetištěm, samo o sobě dává najevo, že je lidstvem, které patří na smetiště.“⁶⁸

V roce 2009 (ročník 89) byl v čísle 23 otištěn článek Aleše Tomana nazvaný Stvoření a umění žasnout. Autor se v něm zamýšlí nad blížícími se Dny vděčnosti za stvoření a možností, jak je využít nejen v rámci náboženských obcí, ale i jako příležitost k oslovení nevěřících, kterým máme ukazovat krásu a důmyslnost stvoření. Jak poznamenává i věda novými poznatky ukazuje úžasnou inteligenci přírody a tím pravděpodobnost existence božského stvořitele.⁶⁹

Číslo 36 ročníku 97 přináší upravenou přednášku Jiřího Nečase, kterou proslovil v NO CČSH v Praze – Strašnicích. Je publikovaná pod názvem Dny vděčnosti za stvoření 2017 a přináší velmi obsírné pojednání o této problematice. Jiří Nečas se zabývá nejprve historií ekologického úsilí, jehož počátky datuje do poslední třetiny minulého století. Jako hlavní hybatele tohoto hnutí jmenuje Římský klub a Jamese Ephraima Lovelocka, autora

66 NEČAS, Jiří a Pavel SVĚTLÍK. *Den Země se nás týká*. Český zápas. 2003, č. 15, s. 6. ISSN 0323-1321

67 NEČAS, Jiří a Pavel SVĚTLÍK. *Den Země se nás týká*. Český zápas. 2003, č. 15, s. 6. ISSN 0323-1321

68 ŠPAK, Josef. *Světový den životního prostředí*. Český zápas. 2004, č. 23, s. 3. ISSN 0323-1321

69 TOMAN, Aleš. *Stvoření a umění žasnout*. Český zápas. 2009, č. 23, s. 2. ISSN 0323-1321

teorie Gaia. Teorie Gaia popsala chování Země jako živého organismu a samoregulační postupy, které se při fungování tohoto organismu uplatňují. Určité úskalí ovšem pramení z lidské činnosti, neboť každý takový postup funguje jen v určitých mezích a lidská činnost Zemi v některých oblastech k těmto mezím limitně přibližuje, pokud je již dokonce nepřekračuje. Samotná teorie ale také vyvolává úžas nad na celým systémem živé i neživé přírody. Poznávání tohoto systému překračuje rámec racionální logiky a vyžaduje určitý citový přesah. Naše poznávání Země nevede k úplnému poznání. Stvoření je zázrak a vše kolem nás je fascinujícím Božím dílem. To se týká i přírodních zákonů. Stvoření porušil jen lidský hřích, který do světa přinesl jevy jako je násilí, nenávisť a další. I tak ale stvořitel poslal svého Syna, aby byl hřích přemožen a aby nám ukázal cestu životem. Jiří Nečas uzavírá inspirujícími slovy: „Vděčnost za stvoření promítnutá do životní praxe a životních postojů je jednou z příležitostí tuto úžasnou skutečnost nést světu.“⁷⁰

Poslední z článků věnovaných Dni Země ve sledovaném období nalezneme v čísle 16 ročníku 98. Jeho název je prostý a zní Den Země. Jeho autorem je opět Jiří Nečas. V článku připomíná, že Den země obrací pozornost hned k první větě Písma, kde se dočteme o stvoření nebe a země. Pokračuje popisem Lovelockovy teorie Gaia a lidským narušováním samoregulačních mechanismů Země. V závěru poukazuje na to, že Bůh stvořil člověka k obrazu svému a tím jej zve, aby mu byl partnerem. Člověk se má aktivně podílet na Božím tvůrčím díle a s tím souvisí i jeho neustálé poznávání, jehož závěry máme promítnout do svého chování vůči našemu domovu, planetě Zemi.⁷¹

Rubrika z ekumeny

Církve se mají více angažovat pro životní prostředí hlásá nadpis článku, který popisuje výzvu předsedy vestfálské sekce Evangelické církve v Německu Alfreda Busse, jež je reakcí na neúspěch klimatické konference v Kodani (COP 15).⁷² Bohužel COP 15 nebyla poslední klimatická konference s poněkud rozpačitým výsledkem.

V Polsku vysadí 50 tisíc stromů k reformačnímu jubileu oznamuje článek převzatý z internetových stránek www.christnet.cz. Tato aktivita má kromě výročí reformace

⁷⁰ NEČAS, Jiří. *Dny vděčnosti za stvoření*. Český zápas. 2015, č. 36, s. 1,3. ISSN 0323-1321

⁷¹ NEČAS, Jiří. *Den Země*. Český zápas. 2018, č. 16, s. 1. ISSN 0323-1321

⁷² ANONYM. *Církve se mají více angažovat pro životní prostředí*. Český zápas. 2010, č. 24, s. 4. ISSN 0323-1321

připomenout i pronásledované evangelíky, kteří se v době protireformace ukrývali a svá bohoslužebná shromáždění pořádali tajně.⁷³

O dalším projektu sázení stromů k výročí reformace se dočteme v článku převzatém z internetových stránek www.christnet.cz, který byl nazván Biskup ECAV Miloš Klátik zasadil ve Wittenbergu v Lutherově zahradě strom. Lutherova zahrada byl projekt vytvořený k 500. výročí reformace, který spočíval ve vysazení symbolického počtu 500 stromů na zahradě ve Wittenbergu. Generální biskup ECAV na Slovensku zasadil strom jako 51. představitel evangelické církve, jeho stromem byl dřezovec trojtrnný, který se stal 150. vysazeným stromem.⁷⁴

Článek Den, kdy půjdu a pomodlím se v přírodě připomíná, že papež František vyhlásil 1. září světovým dnem modliteb za životní prostředí. Tento den má ekumenický charakter a má být příležitostí pro všechny, nejen pro věřící, jak poděkovat za Bohu za krásu stvoření kolem nás a poprosit o pomoc s jeho ochranou. V tomto dni máme příležitost uvědomit si jak svým životním stylem ovlivňujeme sv okolí, uvědomit si provázanost přírodních procesů a zamyslet se nad svým životním prostředím. Materiál byl převzat z Tiskového střediska české biskupské konference.⁷⁵

40 dní bez auta, aneb půst trochu jinak je název článku z čísla 11 ročníku 96. Podle internetových stránek www.ekumenickarada.cz a www.autopust.cz jej připravila Martina Kopecká. Podle organizátora akce, Marka Drápala má být autopůst příležitostí k zamyšlení nad naším zacházením s životním prostředím a třeba nás přivede k zjištění, že automobil tak moc nepotřebujeme a k nalezení šetrnějších způsobů dopravy. Podle výzkumů prý každý rok zemře 370 000 Evropanů v důsledku znečištění ovzduší dopravou. Pro srovnání, při dopravních nehodách je to sedmkrát méně. První ročník akce proběhl v České republice již v roce 2011.⁷⁶

V dalším článku z ekumeny nazvaném Papež František: Vztahu k přírodě se máme učit od domorodců se dočítáme o papežově poselství do Brazílie zaslaném k příležitosti Kampaň bratrství zaměřené na otázku ekosystémů a ochrany života. Papež v něm píše o rozmanitosti brazilských ekosystémů, ale také o jejich ohrožení. Jako ideální stav

73 ANONYM. *V Polsku vysadí 50 tisíc stromů k reformačnímu jubileu*. Český zápas. 2010, č. 27, s. 4. ISSN 0323-1321

74 ANONYM. *Biskup ECAV Miloš Klátik zasadil ve Wittenbergu v Lutherově zahradě strom*. Český zápas. 2010, č. 47, s. 4. ISSN 0323-1321

75 ANONYM. *Den, kdy půjdu a pomodlím se v přírodě*. Český zápas. 2015, č. 38, s. 4. ISSN 0323-1321

76 KOPECKÁ, Martina. *40 dní bez auta, aneb půst trochu jinak*. Český zápas. 2016, č. 11, s. 4. ISSN 0323-1321

předkládá přístup domorodých populací, z jejich přístupu ke svému okolí se máme učit správnému vztahu k ke stvoření. Ocenil též iniciativu brazilské církve, která se postavila za respekt k životnímu prostředí a a péče o chudé.⁷⁷

V tomtéž čísle nalezneme článek převzatý z internetových stránek www.e-cirkev.cz nazvaný *Evangelíci k ochraně přírody a krajiny*, ve kterém varuje poradní odbor ČCE pro otázky životní prostředí před přijetím senátní verzi novely zákona číslo 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. Poukazují na fakt, že národní parky zaujímají pouze 1,5 % rozlohy České republiky a že by na tomto minimálním území měla být zachována priorita ochrany přírody před jinými zájmy. Senátní návrh prý „narušuje jasnou definici cílů existence národních parků (§ 15), což nás vede k obavám, že by zákon v této verzi vedl k faktickému vyprázdnění pojmu „národní park“ v české legislativě a k ohrožení reálné ochrany přírody v Národních parcích České Švýcarsko, Krkonoše, Podyjí i Šumava.“⁷⁸

O Období stvoření pojednává článek připravený Kateřinou Vítkovou podle internetových stránek www.oikoumene.org. Dočítáme se v něm o vývoji této iniciativy. 1. září bylo vyhlášeno Dnem modlitby za životní prostředí již v roce 1989 ekumenickým patriarchou Dimitriem I., v pravoslavné církvi totiž 1. září zahajuje nový liturgický rok a věřící si připomínají Boží stvořitelské dílo. Konec Období stvoření, 4. říjen pochází naproti tomu z tradice katolické, kde je zasvěcen sv. Františku z Assisi. V roce 2007 bylo na třetím Evropském ekumenickém setkání v Sibiu přijato slavení času pro stvoření a v roce 2015 vyhlásil papež František pro katolické věřící 1. září Světovým dnem modlitby za péči o stvoření. V roce 2016 pak vydali poselství ke Světovému dni modlitby za životní prostředí papež František i patriarcha Bartoloměj.⁷⁹

Článek nazvaný *Papež František: Věda musí pomáhat integrálnímu rozvoji člověka*, který byl převzat z internetových stránek www.cirkev.cz pojednává o audienci členů Papežské akademie věd u papeže Františka konané v rámci pravidelného plenárního zasedání. Papež vědce povzbudil, aby hledali řešení klimatické krize, když už dokázali popsat její rizika. Vědci by podle něho poté měli přesvědčit společnost a světové lídry, aby jejich řešení následovali. Papež si také posteskl, že nevidí politickou vůli ani k ukončení zbrojení, ani k přechodu na obnovitelné zdroje energie či k uskutečnění jeho dalších

77 ANONYM. *Papež František: Vztahu k přírodě se máme učit od domorodců*. Český zápas. 2017, č. 11, s. 4. ISSN 0323-1321

78 ANONYM. *Evangelíci k ochraně přírody a krajiny*. Český zápas. 2017, č. 11, s. 4. ISSN 0323-1321

79 VÍTKOVÁ, Kateřina. *Období stvoření*. Český zápas. 2018, č. 39, s. 4. ISSN 0323-1321

návrhů souvisejících ze zajištěním přístupu k vodě, potravinám a zdravotní péči pro všechny.⁸⁰

Životní prostředí a my

Zamyšlení nad naším vztahem k životnímu je název článku Jiřího Nečase, který byl uveřejněn v čísle 17 ročníku 82. autor se v něm zabývá dopadem moderní způsobu života, kdy využíváme mnohem více zdrojů, než potřebujeme na naše okolí. Jako východisko zmiňuje Ježíšovo kázání na hoře, ve kterém zaslibuje zemi tichým, tedy těm, kteří nevykořisťují a pečují. Dnešní hromadění věcí klade do souvislosti se ztrátou duchovních hodnot. Statky se staly z prostředků pro život cílem života mnohých. Bohatí mají na to, aby plýtvali vzácnými zdroji, chudí naproti tomu ve snaze přežít hou sledovat dlouhodobou perspektivu a chránit životní prostředí. Tato nerovnováha se objevuje jak rovině jednotlivců, tak celých národů. Z hlediska Bible pak poukazuje na fakt, že se mnohem víc textů s tématem stvoření či vztahu člověka k přírodě vyskytuje ve Starém zákoně, protože lidé žijící s těmito texty měli představu navazování dlouhé řady generací, žili v dlouhodobé perspektivě. První křesťané naproti tomu očekávali brzký druhý příchod Krista. I tak ale museli být připraveni kdykoliv skládat účty za svůj život. Dnešní problémy celého lidstva je možné řešit pouze při zapracování nového přístupu lidí k životu. Bez vzájemné spolupráce, nejen mezi křesťany, pozitivních změn nedosáhneme. Jako všeobecné použitelné a žádoucí i v naší současné situaci vycházejí hodnoty, které nám odkázal Ježíš Kristus.⁸¹

V čísle 36 ročníku 91 se Rostislav Kotrč zabývá otázkou Chráníme svůj domov? V článku připomíná, že když v létě trávíme více času mimo budovy, tak vnímáme intenzivněji i přírodu a více přemýšlíme o potřebě její ochrany. Potřebu ochrany ale dává do kontrastu s tehdy probíhající ekonomickou krizí, která podobné myšlenky odsouvala na druhou kolej. Přitom, jak poznamenává Země je lidské dědictví od Boha a toto dědictví mají lidé moudře spravovat a předávat dalším generacím. Životní prostředí je naše životní prostředí. Náš domov pokračuje i za zdmi našich obydlí. Již po generace jsme živi ze stejného vzduchu a stejné vody, které jsou jen neustálým koloběhem očišťovány. I půda, ze které pochází naše potrava, je stále stejná. Naším posláním potom je, předat to vše ve stavu

80 ANONYM. *Papež František: Věda musí pomáhat integrálnímu rozvoji člověka*. Český zápas. 2018, č. 48, s. 4. ISSN 0323-1321

81 NEČAS, Jiří. *Zamyšlení nad naším vztahem k životnímu prostředí*. Český zápas. 2002, č. 17, s. 1,4,5. ISSN 0323-1321

umožňujícím pokračování života i generacím, které přijdou po nás. Úkol to podle Rostislava Kotrče není tak náročný, protože jak uzavírá: „Stačí, abychom začali respektovat řád, který dal Hospodin této Zemi, naučili se žít v souladu s tímto řádem a tam, kde žijeme, se chovali ne jako náhodní návštěvníci, ale jako dobří správci.“⁸²

Křesťanský časopis pro děti nazvaný *Cesta* vycházel do konce roku 2013 samostatně, od roku 2014 jako příloha magazínových čísel Českého zápasu. Do svých zdrojů jsem jej nezahrnoval, ačkoliv práce s dětmi je při prosazování ekologických myšlenek do praxe patrně to nejdůležitější. V časopise se přírodní témata vyskytují poměrně často, takže je v tomto ohledu o naši nejmladší generaci dobře postaráno. Zaujalo mě ale jakési „ekologické desatero“ Jany Krajčírříkové publikované pod názvem *Co můžu udělat já?*, které vycházelo na přelomu let 2016 a 2017 a u něho bych se rád zastavil. Každý měsíc přinesl novou radu, jak se chovat v určité situaci.

Úvodní díl přinesl první radu, která zní: „Informujte se.“ O potřebě ochrany životního prostředí, změně klimatu či ztenčující se základně přírodních zdrojů čteme a slyšíme často, podobně jako slova o tom, že máme být moudřími správci. Jana Krajčírříková, autorka tohoto seriálu dětem radí: „Hledejme si aktivně informace o skutečném stavu životního prostředí, o příčinách jeho poškození, o možnostech, jak tyto chyby napravit.“ Jako vhodný zdroj doporučuje informační materiály nevládních organizací.⁸³

Rada druhá zní „Neplýtvajte jídlem!“ V této se děti dozvídají, že je důležité nakupovat s rozmyslem, sledovat datum spotřeby potravin a spotřebovávat přednostně ty starší, nenechat se strhnout slevovými akcemi a přemýšlet nad tím, co skutečně potřebujeme.⁸⁴

Třetí rada zní: „Šetřeme vodou!“ Tento díl popisuje, jak si význam vody uvědomíme, až když nám najednou z důvodu nějaké poruchy neteče z kohoutku a že kdyby byla voda úplně zdarma, plýtvalo by se patrně ještě víc. A jak konkrétně snížit spotřebu? Například vypínáním vody během mydlení ve sprše, při čištění zubů, nebo používáním dvou dřezů napuštěných vodou při mytí nádobí.⁸⁵

82 KOTRČ, Rostislav. *Chráníme svůj domov?*. Český zápas. 2011, č. 36, s. 2. ISSN 0323-1321

83 KRAJČÍŘÍKOVÁ, Jana. *Co můžu udělat já?*. *Cesta*. 2016 s. 6. In: Český zápas. 2016, č. 45. ISSN 0323-1321

84 KRAJČÍŘÍKOVÁ, Jana. *Co můžu udělat já?*. *Cesta*. 2016 s. 6. In: Český zápas. 2016, č. 52. ISSN 0323-1321

85 KRAJČÍŘÍKOVÁ, Jana. *Co můžu udělat já?*. *Cesta*. 2017 s. 8. In: Český zápas. 2017, č. 3. ISSN 0323-1321

Čtvrtá rada vyzývá: „Třídíme odpad.“ Autorka se nejdříve zmiňuje o tom, že dnes je již třídění do barevných kontejnerů běžné, ale připomíná drobnosti, které mohou někdy uniknout. Například jde o elektroodpad, baterie, prošlé léky, ale také možnost vytrítit nepoužívané oblečení.⁸⁶

Pátá rada, přetištěná chybně jako čtvrtá rada, zní: „Jezme méně masa!“ Tematicky je navázaná na postní období, ale upozorňuje i na vyšší vstupy u živočišné výroby. Výroba masa vyžaduje více půdy i vody a na druhé straně vytvoří i více odpadních látek než výroba rostlinná. Jako nejnáročnější druh masa Jana Krajčířiková uvádí hovězí. Doporučení tohoto dílu je, alespoň jednou týdně nahradit obvyklé masité jídlo bezmasým. Je to prý pozitivní pro přírodu i pro naše zdraví.⁸⁷

I šestá rada je týká jídelničku a hlásá: „Jezme sezónní potraviny!“ Autorka upozorňuje, že celoroční dostupnost některých druhů potravin, mezi kterými jmenuje banány, jahody či rajčata, s sebou nese obrovskou spotřebu energie spojenou s jejich pěstováním ve sklenících a dopravou na velké vzdálenosti. Čerstvé sezónní plodiny mají ale kromě menší ekologické zátěže i lepší chuť. Máme se tedy snažit dávat přednost místní sezónní produkci a cizokrajné plody si užívat třeba během dovolené v místě jejich produkce.⁸⁸

Sedmá rada zní: „Nakupujeme BIO a fairtradedové zboží.“ V tomto článku autorka vysvětluje, že BIO potraviny byly vyrobeny ohleduplně k životnímu prostředí i našemu zdraví. V grafice potom vidíme označení BIO produktů používané v České republice i v Evropské unii. Další ukázané logo patří k fairtradedovým výrobkům, za které dostali jejich producenti spravedlivou odměnu a i jejich produkce si řídí přísnými pravidly. Obě značky fungují samostatně, takže ne každý fairtradedový výrobek je BIO a opačně.⁸⁹

Rada osmá nabádá: „Uklízejme!“ Ta se netýká ani tak úklidu doma, jako úklidu přírody a nabízí například zapojení do akce Uklidme Česko, ale třeba i individuální systém, kdy si na výlety do přírody můžeme přibalit pytel a rukavice a vysbírat odpad, který najdeme.⁹⁰

86 KRAJČIŘIKOVÁ, Jana. *Co můžu udělat já?*. Cesta. 2017 s. 8. In: Český zápas. 2017, č. 7. ISSN 0323-1321

87 KRAJČIŘIKOVÁ, Jana. *Co můžu udělat já?*. Cesta. 2017 s. 5. In: Český zápas. 2017, č. 12. ISSN 0323-1321

88 KRAJČIŘIKOVÁ, Jana. *Co můžu udělat já?*. Cesta. 2017 s. 8. In: Český zápas. 2017, č. 16. ISSN 0323-1321

89 KRAJČIŘIKOVÁ, Jana. *Co můžu udělat já?*. Cesta. 2017 s. 8. In: Český zápas. 2017, č. 20. ISSN 0323-1321

90 KRAJČIŘIKOVÁ, Jana. *Co můžu udělat já?*. Cesta. 2017 s. 8. In: Český zápas. 2017, č. 24. ISSN 0323-1321

Devátá rada zní: „Snižujme uhlíkovou stopu!“ V tomto článku Jana Krajčířiková přibližuje, že je uhlíková stopa spojená s téměř každou naší činností a dělí se na přímou, například výfukové plyny našich automobilů, a nepřímou, která je spojená například s výrobou toho automobilu. Uhlíkovou stopu ale nemáme jen jako jednotlivci, ale mají ji obce, regiony, průmyslová odvětví atd. Snižit uhlíkovou stopu můžeme například tím, že budeme více cestovat pěšky nebo na kole, ale také můžeme sázet stromy, které uhlík zachycují. Jak autorka uzavírá, uhlíkovou stopu jednoho člověka vymažou čtyři zasazené stromy.⁹¹ Internetová stránka www.mytruwood.com naproti tomu pracuje s počtem 20 stromů na osobu⁹², což mi připadá vzhledem k životnímu stylu západní civilizace pravděpodobnější. Vědecké studie k tomuto tématu se mi bohužel dosud nepodařilo dohledat. Zásadní problém je ale v tom, že každý má uhlíkovou stopu jinou, člověk, který jezdí po městě na kole, dál jezdí málokdy a spíše hromadnou dopravou, na zahrádce si pěstuje vlastní ovoce a zeleninu bude mít nepochybně menší uhlíkovou stopu, který často létá za oceán a mezi těmito lety se neobejde bez osobního automobilu. Nemůžeme zapomínat i na uhlíkovou stopu z průmyslu, jehož výrobky nás provázejí takřka na každém kroku.

Poslední, desátá rada, v textu chybně uvedená jako devátá nám připomíná: „Nebudme lhostejní!“ Závěrečný díl seriálu připomíná, že každý člověk může udělat něco pozitivního pro naše životní prostředí. Základem však je nebyť lhostejný. Připomíná i katastrofické vize budoucnosti v literatuře a filmu, jako nejdůležitější bych zdůraznil následující věty: „Bůh nám náš svět svěřil do opatrování jako hospodářům, kteří se budou zodpovídat z toho, jak dobře o svěřené hodnoty pečovali. Svět není naším vlastnictvím, není zdrojem našeho obohacení.“⁹³

Vztah křesťanů k životnímu prostředí

V čísle 21 ročníku 93 nalezneme článek Inge Stahlové nazvaný Ekologický hřích? s podtitulem Je snaha přehodnotit vztah společnosti k přírodě nová? Na začátku se od Inge Stahlové dozvíme například to, že výtvarné umění může posloužit vědcům ke zjištění stavu životního prostředí v minulosti. Konkrétně na obrazech malířů z období romantismu je

91 KRAJČIŘIKOVÁ, Jana. *Co můžu udělat já?*. Cesta. 2017 s. 8. In: Český zápas. 2017, č. 28. ISSN 0323-1321

92 TruWood. Copyright © 2018 mytruwood.com [cit.2019-12-13]. Dostupné z: <https://www.mytruwood.com/blogs/news/planting-trees-how-many-trees-do-10-major-cities-need-to-reduce-carbon-emission>

93 KRAJČIŘIKOVÁ, Jana. *Co můžu udělat já?*. Cesta. 2017 s. 8. In: Český zápas. 2017, č. 33. ISSN 0323-1321

možné zjistit, že již v 19. století nebyly lesy v dobré kondici, lesy umíraly. Dnes již nezjistíme příčinu tohoto stavu, ale můžeme se prý domnívat, že za to může lidská činnost, jak to autorka nazývá „hříchy“ tehdejší doby. Nepříliš harmonické vztahy člověka 19. století a přírody ilustruje i dílem spisovatele a malíře šumavského Adalberta Stiflera. Ten odmítal násilí a chtěl harmonii ve vztahu lidí k přírodě i k mezi sebou. 20. století místo toho přineslo mnohé utrpení. Naše současnost by již měla být jiná, diktatury jsou pryč, jenže nás pohlcuje něco jiného. Konzum a materialismus. Lidé si ve snaze po uspokojení svých tužeb ani neuvědomují dopady svého jednání na přírodu. Přírodě to dozajista neprospívá. Jak Inge Stahlová uzavírá: „Jde nyní o to, aby všichni – a tedy i církve – zakotvili do svých snah a programů pozitivní vztah ke svému okolí a označili ekologicky destruktivní jednání – ať už kácení lesů a betonování polí, nebo zamořování ovzduší a vod – za jednání proti nám svěřenému dědictví, a tím za jednání hříšné.“⁹⁴

Článek Inge Stahlové se stal podnětem pro zamyšlení Libora Klenovského, které bylo pod názvem Křesťanský postoj k ochraně přírody publikováno v čísle 29 ročníku 93. Článek je velmi komplexní. Hned na začátku zdůrazňuje antropocentrický princip biblických textů stvořitelského hymnu obsažený například v Gn 1,26. Na tomto místě je důležité zdůraznit několik zásadních charakteristik stvoření. Člověk je jeho součástí a vrcholem, Bůh je stvořitelem, není však obsažen ve stvoření, člověk má stvoření spravovat, ne jej uctívat. Autor klade důraz na zodpovědnost člověka Bohu za zahradu Edenu. Každý živočišný druh je součástí důmyslného systému, proto lidé zakládají instituce mající za cíl zachování biodiverzity. Dnešní přírodní vědy jsou jen naplnění úkolu člověka, kterého Bůh nechal pojmenovat stvořené živočichy. V tomto procesu člověk pokračuje poznáváním přírodních zákonů. František z Assisi vztah k přírodě dovedl dál a považoval vše živé za své bratry a sestry. Pohanský svět naproti tomu viděl ve všem boha, byl panteistický. V současné době tuto perspektivu zastává hnutí New Age, které je v podstatě novopohanstvím. Člověk je podle něho na stejné úrovni jako kterýkoliv jiný tvor na zemi. Myšlenkové východisko pro toto vnímání je možné najít v teorii Gaia, kterou formuloval J. Lovelock. Popisuje i biocentrický přístup hlubinné ekologie, kterou vyznává hnutí Greenpeace. Státy by prý měli upravit svoji populaci podle určitého schématu. V zásadě tedy můžeme přístup k přírodě rozdělit na antropocentrický, který vyjadřuje označení člověka coby hospodáře, kvůli kterému tu příroda je a biocentrický, který staví celek přírody nad člověka. Podle toho vymezuje autor dvě role člověka, buď jako „hospodáře“,

94 STAHOVÁ, Inge. *Ekologický hřích?*. Český zápas. 2013, č. 21, s. 1,3. ISSN 0323-1321

nebo jako „uctívače“. Pro křesťanské církve z toho vyvozuje dva důrazy: držet se antropocentrického východiska a vychovávat člověka jako zodpovědného šetrného hospodáře vůči přírodě. Pečovat o přírodu člověku totiž Bůh přikázal a církve v tomto úsilí neměly zůstat stranou.⁹⁵

O změně klimatu a ekologii je název článku Jiřího Balajky, ve kterém srovnává závěry klimatické konference v Paříži (COP21) s encyklikou papeže Františka Laudato Si. Hned v úvodu upozorňuje, že není teolog, ale profesně se zabývá otázkami změny klimatu a tvorby skleníkových plynů. Snad i z tohoto hlediska je zajímavé, že ze zmíněných dvou dokumentů hodnotí pozitivněji papežovu encykliku, závěrečnému dokumentu klimatické konference vytýká přílišnou kompromisnost, neřešení problematiky fosilních paliv a nevymahatelnost konkrétních kroků, protože je založen pouze na dobrovolnosti. Na encyklice Laudato si naopak oceňuje širí záběr, vědecké podložení a konkrétnost. Za zmínku stojí popis rozdílů mezi dynamikou přírodních procesů a procesů ovlivněných člověkem. Přírodní procesy tvoří uzavřený řetězec, kde se i odpad vrací zpátky do oběhu, kdežto lidská činnost odpad vrátit do oběhu neumí. Papež jako hnací sílu civilizace správně pojmenovává fosilní paliva, která se nakumulovala díky fotosyntéze, a to během velmi dlouhé doby. Člověk tak díky využití nahromaděné energie jde proti přirozené pomalosti biologické evoluce. Autor však s papežem polemizuje v otázce emisních povolenek, kterým přikládá pozitivní efekt, protože například vedly k zavádění technologií snižujících objem vypouštěných skleníkových plynů a svalování viny za situaci zemí Třetího světa na Západ. To klade do souvislosti s papežovým antikapitalistickým postojem a s tím, že papež sám pochází z Třetího světa. Na závěr Jiří Balajka popisuje situaci, kdy mu zahraniční kolega tvrdil, že buddhismus, hinduismus a další východní náboženství jsou díky uctívání přírodních jevů a útvarů ekologická, kdežto u křesťanství je tomu kvůli antropocentrismu naopak. „Po přečtení encykliky jsem si uvědomil, že tomu tak není a křesťanství dovede spojit svůj antropocentrismus s odpovědností ke světu a okolí, což je už obsaženo v Písmu. Rád bych článkem vyvolal i v rámci naší církve diskusi na toto téma,“ uzavírá.⁹⁶

Diskuse na sebe nenechala dlouho čekat a již číslo 11 téhož ročníku 96 přineslo článek Jiřího Nečase nadepsaný rovněž O změně klimatu a ekologii. Autor v něm doplňuje, že v se závěrečném dokumentu COP 21 poněkud přehlíží, že člověk změnu klimatu spoluovlivňuje, ale rozhodně není jediným jejím původcem. Tento proces probíhal i dávno

95 KLENOVSKÝ, Libor. *Křesťanský postoj k ochraně přírody*. Český zápas. 2013, č. 29, s. 3. ISSN 0323-1321

96 BALAJKA, Jiří. *O změně klimatu a ekologii*. Český zápas. 2016, č. 5, s. 1,4. ISSN 0323-1321

před příchodem člověka. Spíše než stanovování cílů pro růst teploty na Zemi, by přivítal konkrétní opatření, jak například snížit emise skleníkových plynů. V souvislosti s článkem Jiřího Balajky, který popisuje papeže Františka jako antikapitalistu, uvádí, že průvodním jevem kapitalismu je růst spotřeby, který má vyloženě negativní dopad na životní prostředí. Socialismus byl ve vztahu k životnímu prostředí ještě horší. A i kdybychom měli systém, příznivý se sociálního i environmentálního hlediska, bylo by jej třeba nějak uvést do praxe a zde se Jiří Nečas táže, jak. Uzavírá, že Bohu záleží na stvoření, že poslal svého jediného Syna a očekává naši aktivitu. „Očekává, že využijeme svobodnou vůli ve prospěch Jeho díla.“⁹⁷

Na závěr této části bych zmínil zamyšlení Aleše Tomana nazvané *Starost o Boží Stvoření* uveřejněné v čísle 17 ročníku 95. Autor v něm přirovnává průběh stvoření ke stavbě domu. Nejprve dojde k vymezení a přípravě pozemku, následuje hrubá stavba, dokončovací práce a nakonec přivedení správce, člověka. Toho Aleš Toman označuje za nájemníka bez vlastnických práv, leč s povinností pečovat o celou stavbu. Na tuto povinnost ale lidstvo dávno zapomnělo a dostalo se do bodu, kdy svojí aktivitou dokáže Boží dům snadno zničit. Autor končí s nadějí, že Pán domu při svém návratu své dílo obnoví.⁹⁸ Já bych se ale rád vrátil k obrazu obydlí domu, o který se máme starat. Máme se starat a poměrně často se nestaráme, nebo přinejmenším nestaráme dostatečně. V podstatě ten Boží dům vybydlujeme. Kolik pohledů plných nenávisti a odsuzování vyvolávají obrázky vyloučených lokalit s domy bez oken a odpadky kolem nich. Nechováme se však my, takzvaná většinová společnost v podstatě úplně stejně, jen v jiném měřítku?

Biblické pasáže

V ročníku 88 nalezneme v číslech 43 a 44 v rubrice *Přečtete si v Bibli* výběr biblických textů týkajících se stvoření, který připravila Jiřina Kubíková. Hned na úvod připomíná velmi důležité sdělení, na které se však často zapomíná. Bible není literatura přírodovědná, ale teologická. Pokračuje výčtem textů týkajících se přímo stvoření, chválení Hospodina za jeho dílo, uctívání Stvořitele a ne stvoření, Ježíšových podobností s přírodní tematikou⁹⁹ i vysvětlení termínu Adam – člověk¹⁰⁰.

97 NEČAS, Jiří. *O změně klimatu a ekologii*. Český zápas. 2016, č. 11, s. 1.4. ISSN 0323-1321

98 TOMAN, Aleš. *Starost o Boží Stvoření*. Český zápas. 2015, č. 17, s. 3. ISSN 0323-1321

99 KUBÍKOVÁ, Jiřina. *Přečtete si v Bibli*. Český zápas. 2008, č. 43, s. 2. ISSN 0323-1321

100 KUBÍKOVÁ, Jiřina. *Přečtete si v Bibli*. Český zápas. 2008, č. 44, s. 2. ISSN 0323-1321

Zajímavý je v tomto ohledu i článek *Úcta k živé zemi* aneb o potřebě nové interpretace z pera Terezie Dubinové uveřejněný v čísle 38 ročníku 97. Článek se sice nejprve zabývá biocentrickým přístupem ke stvoření u Aztéků, ale pak přináší novou interpretaci jednoho verše stvořitelského hymnu. Jedná se Gn 1,26, konkrétně o panování člověka nad mořskými rybami a nebeským ptactvem. Upozorňuje, že použitý slovesný kořen r-d-h má kromě významu „vládnout, panovat“ také další význam „nabírat med rukou“, což vykládá tak, že by měl člověk brát jen tolik, kolik skutečně potřebuje.¹⁰¹ Osobně v tom nevidím nevidím rozpor s koncepcí zodpovědného správce, spíše naopak. Zodpovědný člověk přece nebude brát víc, než ke svému životu skutečně potřebuje. Celý problém je tedy spíše v rovině uvědomění si, co skutečně potřebujeme a co už je navíc.

Článek Tomáše Procházky z čísla 36 ročníku 89 nazvaný *O vodě života* uvádějí biblické verše, které různé funkce vody v našich životech, ale hlavně připomínají nezbytnost vody pro náš život. Tomáš Procházka se dále zamýšlí nad různými vlastnostmi vody, koloběhem vody, vodními skupenstvími i schopnost vody vytvářet za určitých podmínek krystaly odrážející prostředí, kterému je voda vystavena, jak dokázal jeden japonský vědec (zde patrně míní výzkum Masaru Emota). Autor se v tomto duchu zamýšlí i nad tím, jak modlitba ovlivňuje vodu, která se díky ní stává pro člověka požehnáním.¹⁰²

Poselství ekumenických organizací

3. evropské ekumenické setkání, které se konalo v roce 2007 v rumunském Sibiu přineslo podle článku *Poselství 3. evropského ekumenického shromáždění v Sibiu* uveřejněného v čísle 40 ročníku 87 v rámci svých deseti doporučení i doporučení věnovat období začínající 1.9. a končící 4.10. modlitbám za ochranu životního prostředí. V tomto období se máme věnovat i podpoře udržitelného životního stylu, který by mohl vést k nápravě našeho podílu na změně klimatu.¹⁰³

Zpráva z 13. valného shromáždění CEC všem členským církvím otištěná v 34 ročníku 89 nás informuje, že v roce 2009 vyzývala Konference evropských církví kvůli pokračující změně klimatu a ničení životního prostředí k úsilí o neporušenost stvoření. Církev mají pracovat ve dvou rovinách, snažit se ovlivňovat lidi u moci a snižovat vlastní ekologickou a uhlíkovou stopu. Ekonomickou krizi tehdy považovala za odrazový můstek

101 DUBINOVÁ, Tereza. *Úcta k živé zemi*. Český zápas. 2017, č. 38, s. 2. ISSN 0323-1321

102 PROCHÁZKA, Tomáš. *O vodě života*. Český zápas. 2009, č. 36, s. 1,3. ISSN 0323-1321

103 ANONYM. *Poselství 3. ekumenického sjezdu v Sibiu*. Český zápas. 2007, č. 40, s. 1,3. ISSN 0323-1321

pro nastartování ekonomie založené „etické zodpovědnosti a environmentální udržitelnosti“.¹⁰⁴

O dalším valném shromáždění Konference evropských církví, tentokrát z roku 2018 nás informuje Peter Pavlovič v článku *Úsilie o ekologickú spravodlivosť* uveřejněném v čísle 31 ročníku 98. Valné shromáždění doporučilo Konferenci evropských církví nadále se zabývat ekonomickou a ekologickou spravedlností. Má také podporovat kroky směřující k trvale udržitelné budoucnosti. Důležitým nástrojem v tomto úsilí má být regionální spolupráce a sdílení zkušeností. Ochrana životního prostředí již dnes nelze oddělit od etické stránky. Významnými tématy se tak stávají otázky životního stylu, spotřeby, konzumního způsobu života, plýtvání atd. Mnohé církve si to prý uvědomují a podnikají aktivity na poli modlitební, osvětovém i praktickém. V posledním jmenovaném jde například o úklid veřejných prostranství, třídění odpadu, izolace budov, využívání sluneční energie a další. Na závěr Peter Pavlovič připojil pozvánku na konferenci Evropské křesťanské ekologické sítě, která se uskuteční na začátku října 2018 v polských Katovicích.¹⁰⁵

3.3.3. Pozvánky na akce s tematikou péče o stvoření

Největší soubor záznamů ve sledovaném období let 1999 – 2018 představují pozvánky na různé akce s tematikou péče o stvoření. Konkrétně se jedná o 173 zveřejněných pozvánek. Z nich bylo nejvíc pozvánek na akce pořádané či spolupořádané Ekologickou sekcí České křesťanské akademie. Těch bylo uveřejněno celkem 140, v 29 případech však šlo o pozvání opakované, čímž se dostáváme ke konečnému číslu 110 akcí ES ČKA, nebo s podílem ES ČKA, na které byli členové Českého zápasu pozváni. Jednalo se jak o různé diskuse s hosty, tak o pravidelné akce, mezi které můžeme řadit adventní/předvánoční setkání ES ČKA, podvečer modliteb za životní prostředí, ekumenickou bohoslužbu ke Dni Země, bohoslužbu za krajinu či ekumenickou bohoslužbu vděčnosti za stvoření. Pro účely této práce jsou důležitější pozvánky, které více souvisejí s životem naší církve.

17.5. 2009 byla v Českém zápase zveřejněna výzva náboženským obcím, aby se v průběhu září a října připojily k slavení Dnů vděčnosti za stvoření. Jako možné formy pozvánka

104 ANONYM. *Zpráva z 13. valného shromáždění CEC všem členským církvím*. Český zápas. 2009, č. 40, s. 1,3. ISSN 0323-1321

105 PAVLOVIČ, Peter. *Úsilie o ekologickú spravodlivosť*. Český zápas. 2018, č. 31, s. 3,4. ISSN 0323-1321

navrhuje přednášku, seminář či tematicky zaměřenou bohoslužbu. Téma pro rok 2009 bylo člověk a příroda. Smyslem této aktivity je připomínat, že příroda i vesmír jsou dílem Božím.¹⁰⁶

Konkrétní odezvu ve zveřejněných pozvánkách nenalezneme, nicméně již v roce 2005 byla otištěna pozvánka NO CČSH v Praze 4 – Michli na podzimní setkání faře spojené s poděkováním za úrodu, které se konalo 8.10. 2005.¹⁰⁷

Další podobné akce můžeme nalézt ročnících následujících po otištění výše zmíněné výzvy. Konkrétně v roce 2010 zval Martin Kopecký, farář NO CČSH v Blansku na slavnost díkůvzdání za úrodu do jejich dřevěného kostelíku konanou v neděli 3.10.2010 za účasti brněnského biskupa Petra Šandery. Následovat mělo i posezení na zahradě.¹⁰⁸

V roce 2011 zvala čtenáře Českého zápasu na slavnostní bohoslužbu díkůvzdání za úrodu konanou 23.10. 2011 NO CČSH v Praze 6 – Břevnově. Po bohoslužbě následoval společný vegetariánský oběd a posezení na faře.¹⁰⁹

O rok později zvala na slavnost díkůvzdání za úrodu NO CČSH v Liberci , a to na neděli 14. října do Křížového kostela v Jablonném v Podještědí. Podle pozvánky se měl vedení liturgie ujmout bratr patriarcha Tomáš Butta spolu s duchovními z okolních náboženských obcí.¹¹⁰

Poslední ze zaznamenaných pozvánek na díkůvzdání za úrodu je z roku 2013, kdy zvala NO CČSH v Chlumci nad Cidlinou na bohoslužbu díkůvzdání jejíž součástí mělo být žehnání lidu i úrodě. Podle pozvánky se měla uskutečnit 6.10. 2013.¹¹¹

Časově do tohoto období spadá i pozvánka NO CČSH v Čelákovících, která se ovšem netýká přímo dnů vděčnosti za stvoření, ale Mistra Jana Husa, jemuž měla být 18.10. 2015 zasazena u Husova kamene na čelákovické farní zahradě okrasná jablň.¹¹²

Další pozvánky souvisejí s aktivitami pro mládež, které mají nějaký ekologický kontext. Sem můžeme zařadit tři pozvánky NO CČSH v Trutnově na setkání mládeže, které se tradičně konalo při příležitosti oslav Dne Země. První ze zmiňovaných pozvánek je poměrně stručná a pochází z roku 2007.¹¹³ Druhá je z roku 2008 a slibuje bohaté kulturní

106 KD. *Dny vděčnosti za stvoření*. Český zápas. 2009, č. 20, s. 4. ISSN 0323-1321

107 JK. *Poděkování za úrodu*. Český zápas. 2005, č. 40, s. 4. ISSN 0323-1321

108 KOPECKÝ, Martin. *Díkůvzdání v Blansku*. Český zápas. 2010, č. 40, s. 4. ISSN 0323-1321

109 ANONYM. *Bohoslužby díkůvzdání*. Český zápas. 2011, č. 42, s. 4. ISSN 0323-1321

110 [BASL, Vojtěch.] *Díkůvzdání v Jablonném*. Český zápas. 2012, č. 41, s. 4. ISSN 0323-1321

111 KOTRČ, Rostislav. *Díkůvzdání v Chlumci*. Český zápas. 2013, č. 39, s. 4. ISSN 0323-1321

112 RS. *Pozvání do Čelákovic*. Český zápas. 2015, č. 41, s. 11. ISSN 0323-1321

113 RST. „*Setkání mládeže*“. Český zápas. 2007, č. 16, s. 4. ISSN 0323-1321

a spirituální, které se ponese ve znamení ve znamení vody jakožto živlu přírodního a činitele kulturního. Program sliboval výlet na Rýchory, cestopisné povídání o cestě z Mělníka až k ústí Orinoka, zastavení v Taizé a songovou bohoslužbu. Součástí setkání měl být opravdický křest, a to v podmínkách exotických.¹¹⁴ Nevím, nakolik byly podmínky studánky zvané Amortův pramen na Sněžných Domcích exotické, nicméně během avizované výpravy na Rýchory jsem opravdu přijal svátost křtu. Do třetice byla v Českém zápase otištěna pozvánka NO CČSH v Trutnově na setkání mládeže ke Dni Země v roce 2010. Tentokrát byl mottem akce citát z Janova Evangelia „Kdo věří v syna, má život věčný.“¹¹⁵

Ekologické téma se dostalo i na program celocírkevního setkání mládeže, které se konalo v 2012 v Olomouci. Pozvánka uveřejněná v Českém zápase slibovala vedený Ing. Ladislavem Chmelou z Moravské vysoké školy v Olomouci, který byl nazván „Já jsem úsporné světlo světa, aneb jak poznat, je – li osvětlení úsporné.“¹¹⁶

Poslední z této kategorie je pozvánka na setkání Diskusního klubu mladých konané v roce 2014 v kostele sv. Mikuláše na pražském Staroměstském náměstí. Téma setkání bylo nazváno (Ne)mysl ekologie? a diskutovat o něm mělo být možné s ředitelem Ekumenické akademie Jiřím Silným a předsedou mládežnické organizace Ecumenical Youth Council in Europe (EYCE) Benjaminem Mlýnkem ml.¹¹⁷

Na stránkách českého zápasu se samozřejmě objevily i pozvánky na přednášky či konference. Tři akce z této kategorie spolupřřádala Ekumenická akademie, konkrétně se jednalo o Rozhovor o Paraguayi v roce 2007, jehož součástí bylo představení aktivit nové zemědělské školy v Curugaty, která se zabývá mimo jiné výukou ekologických metod zemědělské produkce,¹¹⁸ seminář Klimatická snídane v roce 2014, na kterém šlo o představení projektu a získání dalších spolupracovníků pro jeho přeložení do českého jazyka a propagaci v českém prostředí¹¹⁹ a diskusní večery pořádané v roce 2017 v Pardubicích, Brně a Ostravě s tématem „Změny klimatu, energetická politika a občanská neposlušnost“¹²⁰.

114 KAREL, Tomáš a David Smetana. *Srocení mládeže*. Český zápas. 2008, č. 10, s. 4. ISSN 0323-1321

115 KAREL, Tomáš a David Smetana. *Sraz mládeže*. Český zápas. 2010, č. 15, s. 4. ISSN 0323-1321

116 MLÝNKOVÁ, Kristýna. *Setkání mládeže tentokrát v Olomouci*. Český zápas. 2012, č. 35, s. 1,3. ISSN 0323-1321

117 ČÍŠKOVÁ, Nelli. *Klub mladých CČSH*. Český zápas. 2014, č. 8, s. 4. ISSN 0323-1321

118 SILNÝ, Jiří. *Rozhovor o Praraguaji*. Český zápas. 2007, č. 39, s. 4. ISSN 0323-1321

119 KOPECKÁ, Martina. *Seminář „klimatická snídane“*. Český zápas. 201, č. 40, s. 4. ISSN 0323-1321

120 ANONYM. *O změnách klimatu*. Český zápas. 2017, č. 17, s. 4. ISSN 0323-13212017

Další akci pořádala v roce 2008 Akademie u sv. Mikuláše a byla jí přednáška Hermíny Brané na téma „Zpráva Bible o stvoření světa a moderní přírodní vědy.“¹²¹

Podobné zaměření měla i beseda cyklu setkávání „Otázky, které nás zajímají“ pořádaná v roce 2010 s tématem Evoluce nebo stvoření? v Brně-Řečkovících.¹²²

Skoro stejný název má i konference Evoluce versus stvoření, kterou pořádala v roce 2012 Katedra teorie kultury Filosofické fakulty UK za účasti odborníků na evoluční biologii, antropologii i teologii.¹²³

Rok 2015 přinesl pozvánky na dvě zajímavé akce. První byla nazvána Láska ke všemu stvoření a byla věnována odkazu Františka z Assisi. Konala se v dejvickém sboru v Praze.¹²⁴

Druhou v daném roce a poslední z této kategorie pak je konference pořádaná Národní sítí místních akčních skupin ČR pražském Arcibiskupském paláci v roce půdy nazvaná „Mít pevnou půdu pod nohama“, která se v druhém bloku zabývala i problematikou praktické realizace ochrany ochrany krajiny a půdy.¹²⁵

Mezi pozvánkami se dají nalézt také tři pozvánky na festivaly. První, uveřejněná v roce 2002, zve na festival Naděje do Úpice, jehož součástí byla jarní očista řeky Úpy, které se kromě úpického faráře Tomáše Karla plánovali zúčastnit mladí ekologové.¹²⁶

Druhou byla pozvánka na jičínský festival Domov na Zemi, kde měl v roce 2004 vystoupit Pavel Koubek s pojednáním o zapomenutých studánkách na Vysočině.¹²⁷

Třetí pak zvala na festival Ekofilm, nejstarší environmentálně zaměřený festival v Evropě, jehož 42. ročník odehrávající se v roce 2016 v Brně byl zaměřen na téma voda - sucho¹²⁸.

Poslední kategorie jsou pozvánky na výstavy uměleckých děl, která zachycují krásy Božího stvoření. První pozvánka byla otištěna v roce 2010 a zve k návštěvě výstavy obrazů malířky Jitky Gočaltovské nazvané Krajina Ducha do Galerie na Praze 1, na Janském vršku 15. Vystavené obrazy vybízejí podle pozvánky, aby do nich člověk „vstoupil,

121 LČ. *Akademie u sv. Mikuláše*. Český zápas. 2008, č. 11, s. 4. ISSN 0323-1321

122 DR. *Cyklus setkávání*. Český zápas. 2010, č. 1, s. 4. ISSN 0323-1321

123 RED. *Evoluce versus stvoření*. Český zápas. 2012, č. 18, s. 4. ISSN 0323-1321

124 ANONYM. *Láska ke všemu stvoření*. Český zápas. 2015, č. 41, s. 11. ISSN 0323-1321

125 KOPECKÁ, Martina. *„Mít pevnou půdu pod nohama“*. Český zápas. 2015, č. 43, s. 4. ISSN 0323-1321

126 MUEHLSTEIN, Ludvík. *Úpice*. Český zápas. 2002, č. 14, s. 8. ISSN 0323-1321

127 KRACÍK, David. *Domov na Zemi*. Český zápas. 2004, č. 26, s. 4. ISSN 0323-1321

128 REDAKCE. *Ekofilm*. Český zápas. 2016, č. 41, s. 11. ISSN 0323-1321

odpočíval a načerpal nové síly k naplnění Božího plánu pro svůj život.“¹²⁹ Podobně by mohla zafungovat i výstava asijského umění, na kterou nalezneme pozvánku v roce 2017.¹³⁰ V tomto roce nalezneme na stránkách ještě dvě další pozvánky na výstavy. Jedná se o výstavu fotografií *Krajiny, stromy a hladiny* olomoucké fotografky Mileny Valuškové, kterou připravilo Muzeum moderního umění v Olomouci¹³¹ a výstavu fotografií Sebastião Salgada *Genesis* v Královském letohrádku na Pražském hradě, za povšimnutí ovšem stojí i doprovodný text, který upozorňuje na autorovy zalesňovací aktivity zohledňující původní přirozenou skladbu lesa v daných oblastech¹³². Tento soubor uzavírá pozvánka zveřejněná v roce 2018. Ta se týká fenoménu, který bezpochyby ovlivnil vztah několika generací nejen k životnímu prostředí. Výstavu *Století trampingu* připravilo Národopisné muzeum NM v Letohrádku Kinských.¹³³

Na samý závěr zbyla pozvánka s velmi praktickým dopadem na životní prostředí, byť se netýká přímo naší země ani Evropy. Šlo o zveřejnění výzvy z roku 2011 k podpoře zalesňování izraelského pohoří Karmel, které zasáhly ničivé požáry a následné přívalové deště, jež způsobily vodní erozi části slabé půdní vrstvy. Apoštolská církev spolu dalšími partnery organizovala brigády v Izraeli a vyzývala přátele Izraele z řad čtenářů Českého zápasu, aby se připojili a pomohli s obnovou zničených porostů.¹³⁴

129 REDAKCE. *Krajina Ducha*. Český zápas. 2010, č. 41, s. 4. ISSN 0323-1321

130 REDAKCE. *Zimní variace*. Český zápas. 2017, č. 9, s. 4. ISSN 0323-1321

131 HÝBL, Pavel. *Krajiny, stromy a hladiny*. Český zápas. 2017, č. 29, s. 3. ISSN 0323-1321

132 REDAKCE. *Genesis na Pražském hradě*. Český zápas. 2017, č. 36, s. 3. ISSN 0323-1321

133 ANONYM. *Výstava o trampingu*. Český zápas. 2018, č. 38, s. 4. ISSN 0323-1321

134 REDAKCE. *Pomozme i my Izraeli*. Český zápas. 2011, č. 4, s. 4. ISSN 0323-1321

4. Příklady dobré praxe

4.1. Do kostela na kole

Jedná se o již tradiční akci vyhlášenou od roku 2008. Spolupořadatelé jsou Poradní odbor pro otázky životního prostředí při Synodní radě Českobratrské církve evangelické, Ekologická sekce České křesťanské akademie a Česká křesťanská environmentální síť. 13. ročník je vyhlášen na víkend 19. - 20.9. 2020. Křesťané, kteří plánují vyrazit v daném termínu do kostela na kole se mohou registrovat a tím ukázat podporu této iniciativy. Na internetových stránkách www.dokostelanakole.cz je možné najít mnoho informací o akci samotné, ale například i o vztahu křesťanství a ekologie. Za povšimnutí stojí čtyři články, nichž tři jsou dostupné přímo na stránkách www.dokostelanakole.cz a jeden je dostupný na stránkách katolického týdeníku.

Posledním jmenovaným je rozhovor Kateřiny Bešćecové s P. Milošem Františkem Převrátilem, absolventem oboru ochrana přírodního prostředí na Přf UK, nazvaný *Měli by křesťané žít ekologicky?* Ten vidí v křesťanství velký ekologický potenciál díky důrazu na život podle vyššího řádu, dobrovolné skromnosti a odmítání konzumního způsobu života. Křesťanství podle něho nabízí rozumná pravidla společný život, podobně jako ekologie. Vyzdvihuje správcovskou úlohu člověka nad Božím stvořením. Panovník nad tím vším je jen Bůh. Ekologické hnutí v křesťanství dává do souvislosti s obecným vývojem společnosti, která se na Západě již od 60. a 70. let minulého století začala více zabývat ochranou životního prostředí, což se projevilo i v zahraničních církvích. V českém prostředí byl tento proces zbrzděn tehdejší režimem. Oceňuje ekumenické aktivity jako např. „Dny vděčnosti za stvoření“, které organizuje ES ČKA. kterou už několikrát rok na podzim (vždy od září do října) pořádá Ekologická sekce České křesťanské akademie. V osobním rozhodování klade důraz na informovanost a naslouchání Boží vůli. Co se týče frekventovaného tématu hrozící ekologické katastrofy, tak věří, že Bůh svět chce zachránit, lidé to však musí chtít také a musí chtít být dobrými správci toho, co jim svěřil.¹³⁵

V článku *Životní prostředí – dar a závazek*, se ředitel ES ČKA Jiří Nečas věnuje biblickým východiskům problematiky životního prostředí. Připomíná, že V článku *Co říká Bible k životnímu prostředí* Jiří Nečas předkládá dva pohledy na poškozování životního

¹³⁵ BEŠĆECOVÁ, Kateřina. *Měli by křesťané žít ekologicky?*. In: Katolický týdeník © Katolický týdeník 2004 - 2018, [cit.2019-12-14]. Dostupné z: <http://www.katydz/tema/meli-by-krestane-zit-ekologicky.html>

prostředí. Biblickou problematiku pojímá jako důsledek lidského hříchu, sekulární podle Reného Dubose jako výsledek vzrůstu počtu obyvatel naší planety technických možností lidstva. Často se však zvrhla původně dobře míněná inovace. Freony ničící ozonovou vrstvu byly chápány jako neškodné, automobily měly zajistit čisté ulice bez koňských exkrementů. Z toho biblického hlediska připomíná, že byl člověk podle knihy Genesis určen, aby o zbytek stvoření pečoval a užíval jej. Člověk však hřešil, což vedlo až k potopě světa, při které ale Bůh zachránil nejen člověka, ale i všechny živočichy, čímž dal najevo, že mu na stvoření záleží. To dal opakovaně najevo sesláním svého jediného Syna, kterého poslal, aby smazal naše hříchy. Z hlediska desatera například poukazuje na adoraci hrubého domácího produktu a ekonomického růstu jako modloslužbu a nadměrné čerpání přírodních zdrojů na úkor chudších částí světa a příštích generací jako přestoupení příkázání nepokradeš. V novozákonním pohledu pak zdůrazňuje princip osobní zodpovědnosti před Bohem a dvojí příkázání lásky. Podle Nečase nelze milovat Boha a zacházet necitlivě s tím, co stvořil, ani milovat bližního svého a přitom si uzurpovat Boží dary. My pak tedy máme používat své schopnosti, abychom poznávali Boží stvoření a moudře je spravovali.¹³⁶

V dalším článku nazvaném *Životní prostředí a my* se Jiří Nečas zabývá definicí životního prostředí, přírodními zákony, oběhem energie na Zemi a etickou orientací křesťanů ve vztahu k životnímu prostředí. Za nejlepší cestu považuje spotřebovávat co nejméně energie a při posuzování svého jednání si klást otázku, co by ba našem místě učinil Ježíš. Naše jednání by mělo odrážet vděčnost za Boží stvoření.¹³⁷

Poslední z předkládaných článků je zamyšlení Tomáše Kábrta nad postavením hromadné a individuální automobilové dopravy nazvané *Chvála veřejné dopravy*. S mnohými autorovými myšlenkami nelze než souhlasit, na druhou stranu místy až konfrontační pojetí jeho zamyšlení považuji za nepřiměřené. Ano, automobil člověka na jeho cestách dozajista izoluje od lidí, vyjma jeho případných spolucestujících, se kterými naopak může během času stráveného na cestě diskutovat i o diskrétních tématech v prostředí, které nenarušují davy dalších lidí. Pravdou asi je i vyšší riziko úhony při cestování automobilem, ale určité riziko se týká i ostatních druhů dopravy. V posledním odstavci autor velebí „až extrémní dostupnost veřejné autobusové a vlakové

136Do kostela na kole. *Životní prostředí – dar a závazek*. [cit.2019-12-14]. Dostupné z: <http://dokostelanakole.cz/zivotni-prostredi-dar-a-zavazek>

137Do kostela na kole. *Životní prostředí a my*. [cit.2019-12-14]. Dostupné z: <http://dokostelanakole.cz/zivotni-prostredi-a-my>

dopravy“, což je ovšem záležitost poměrně relativní. Máme sice propracovaný systém hromadné dopravy, který by nám leckterý obyvatel rozvojového světa mohl závidět. Dokladem budiž článek o studentovi z Ghany, kterému učarovala pražská hromadná doprava a její propracovaný systém¹³⁸. Na druhou stranu pokrytí venkovských oblastí není zdaleka tak excelentní, jak autor popisuje, obzvlášť, pokud se potřebujete dostat na konkrétní místo v konkrétní čas. Z vlastní zkušenosti kazatele na malém městě, který dojížděl i do dalších náboženských obcí vzdálených necelých 30 km mohu říct, že čas potřebný k překonání dané vzdálenosti byl vlivem špatně navazujících spojů až čtyřnásobkem doby potřebné pro cestu osobním automobilem. O potřebě přepravovat občas náradí či materiál rozličné povahy nemluvě. Individuální automobilovou dopravu tedy nelze jednostranně odsoudit, neboť není ve všech situacích jednoduše nahraditelná dopravou hromadnou. V případech, kdy nahraditelnost existuje a je účelná, tak s autorem naprosto souhlasím.¹³⁹

Na stránkách jsou k dispozici také praktické informace k jízdě na kole nejen do kostela, například podrobný popis povinné výbavy jízdního kola a několik tipů k bezpečnosti. Zde stojí za povšimnutí doporučení používat ochrannou přilbu, která zásadním způsobem snižuje riziko těžkých úrazů hlavy při pádu a doporučení používat reflexní prvky na cyklistově oblečení, pro zajištění lepší viditelnosti v provozu. Autoři stránek doporučují nepodceňovat ani pravidelnou kontrolu technického stavu jízdního kola a rozhodně nedoporučují poslouchat za jízdy hudbu, aby mohl cyklista vnímat případné nebezpečí. Stránky obsahují také pravidla provozu jízdních kol podle zákona č. 361/2000 Sb.

V Českém zápasu byla akce Do kostela na kole propagována dvakrát, a to 15.8.2010¹⁴⁰ a 18.9.2016¹⁴¹.

138 SEĎOVÁ, Stáňa. *Sirotek z Ghany už studuje v Praze. Díky české učitelce*. In: novinky.cz Copyright © 2003-2019 Borgis a.s. Copyright © 2019 Seznam.cz a.s. Copyright © ČTK, DPA, Reuters a fotobanka Profimedia [cit.2019-12-14]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/sirotek-z-ghany-uz-studuje-v-praze-diky-ceske-ucitelce-40305204>

139 Do kostela na kole. *Chvála veřejné dopravy*. [cit.2019-12-14]. Dostupné z: <http://dokostelanakole.cz/chvala-verejne-dopravy>

140 NEČAS, Jiří. *Na kole na bohoslužbu*. Český zápas. 2010, č. 33, s. 4. ISSN 0323-1321

141 VONDROVÁ, Jana. *Do kostela na kole*. Český zápas. 2016, č. 38, s. 4. ISSN 0323-1321

4.2. Ekologická certifikace

Projektů ekologické certifikace nalezneme jen v Evropě několik, za všechny jmenujme například francouzský projekt Église verte¹⁴², projekt Eco Church organizace A Rocha v Anglii a Walesu¹⁴³ či švýcarský certifikační projekt vytvořený organizací Oeku Kirche und Umwelt¹⁴⁴. Právě poslední zmíněný je pro české prostředí nejdůležitější, protože příručka s certifikačním programem Umwelthandbuch für Kirchengemeinden, kterou Oeku Kirche und Umwelt vydalo byla v roce 2012 Českou křesťanskou environmentální sítí přeložena do českého jazyka pod titulem Péče o životní prostředí v církvích, praktická příručka, jež je dostupná jak v papírové, tak elektronické podobě (<http://ckes.cz/data/uploads/1108manual.pdf>).

Příručka nabízí praktické rady, jak snížit ekologickou stopu našich církevních objektů a jak přinést ekologická témata do života našich náboženských obcí. Kromě bodů certifikace, jejímž cílem je získání certifikátu šetrnosti k životnímu prostředí nabízí mnoho nápadů, jak snížit spotřebu energií, jak podpořit život na farní zahradě a podobně. Přináší i odkazy na odborné studie, pokud by se tématem chtěl někdo zabývat více do hloubky. Publikace je rozdělena do 17 kapitol, z nichž kapitoly 3 - 16 jsou doplněné bodováním. V každé bodovací tabulce je uvedeno, kolik bodů musí v této kapitole náboženská obec získat, přičemž splnění některých položek může být povinné.

Bodování začíná ve třetí kapitole, která se věnuje společné péči o životní prostředí. Mottem této kapitoly je vzájemná komunikace, která je pro úspěch projektu klíčová. Na samém začátku je po projednání s příslušnou radou starších nejdůležitější komunikovat s Českou křesťanskou environmentální sítí a sdělit jí prostřednictvím e-mailu certifikace@ckes.cz svůj záměr. Také je třeba zajistit, aby byli členové náboženské obce informováni o programu certifikace, ideálně, aby společně sestavili o „ekologickém konceptu péče“, který by měl připravit odpovědný orgán náboženské obce, tedy v případě naší církve rada starších. Kromě komunikace uvnitř náboženské obce je vhodná i komunikace s nejbližším okolím fary o chystaných změnách, které by se mohly dotknout například sousedů, ale také s obcí, protože obec by mohla v lecčem nápomocna. Například může mít vypsané dotační tituly na oblasti, kterých se bude projekt týkat. Dobré je pořádat

142Église Verte. [cit.2019-12-15]. Dostupné z: <https://www.egliseverte.org/>

143 EcoChurch. Copyright 2016 A Rocha UK [cit.2019-12-15]. Dostupné z: <https://ecochurch.arocha.org.uk/>

144 Oeku Kirche und Umwelt. © 2019 oeku Kirche und Umwelt [cit.2019-12-15]. Dostupné z: <https://www.oeku.ch/de/index.php>

i osvětové akce pro širokou veřejnost. Body certifikace jsou v této kapitole dva povinné, a to jmenovat jakéhosi „referenta životního prostředí“ a zaznamenávat spotřebu energií i produkci odpadu a sdílet tyto údaje s náboženskou obcí i ČKES. Z volitelných bodů je třeba splnit dva ze tří, které se týkají sestavení „harmonogramu dalších cílů a činností v oblasti ochrany životního prostředí“, pokud má náboženská obec vlastní periodikum, tak do něj zahrnout ekologická témata a pokud ne, tak alespoň vytvořit nástěnku s informacemi, jaké aktivity na tomto poli vyvíjí, poslední bod se týká pořádání dobrovolnických akcí s tematikou zlepšení životního prostředí.¹⁴⁵ V této kapitole je dle mého soudu se snadné splnit všech pět bodů. Co se týče toho posledního, doporučoval bych zapojení do úklidové akce uklidme Česko, v rámci které se pořádají úklidové akce na celém území České republiky. Hlavní úklidové akce probíhají již dvakrát ročně, nejbližší termín je stanoven na sobotu 4.4. 2020¹⁴⁶. Nespornou výhodou je, že nemusíte vymýšlet vlastní úklidové know-how, naopak získáte podporu od zkušených organizátorů. Když se navíc zaregistrujete včas, tedy mezi prvními 500 organizátory úklidu, tak dokonce dostanete základní úklidový balíček 15 párů rukavic a 30 pytlů na úklid.¹⁴⁷

Další kapitola se týká bohoslužeb. I během nich je dobré myslet na Boží stvoření a jeho ochranu. Body je třeba získat celkem tři ze sedmi nabízených. Můžete alespoň jednou za rok uspořádat bohoslužbu k tématu odpovědnosti za stvoření, každý rok uspořádat alespoň jednu bohoslužbu venku, zahrnout například do přímlových modliteb ekologickou spravedlnost a odpovědnost za stvoření, učit o těchto tématech v rámci výuky náboženství, jednou za rok spořádat o těchto otázkách tematický večer, uspořádat sbírku, kterou věnujete na environmentální projekty či oslavit environmentálně křesťanskou akci 22. duben, tedy Den Země.¹⁴⁸ Ani zde není dosažení tří bodů nic obtížného, pokud si například připomínáte mučednickou smrt Mistra Jana Husa pod širým nebem a slavíte díkůvzdání za úrodu, tak máte dvě třetiny již nyní splněné.

Další kapitola se týká spotřeby energií a je proto velmi obsáhlá. Obsahuje mnoho cenných rad, jak ušetřit nejen životní prostředí, ale zároveň i finance náboženské obce, a to za vytápění, ohřev teplé vody či elektřinu. Často jsou tyto rady využitelné i v našich

145 STAHEL, Samuel. *Péče o životní prostředí v církvích: praktická příručka*. Kokonín: Česká křesťanská environmentální síť, 2012, s. 5. ISBN 978-80-905268-0-8.

146 Uklidme Česko, Copyright © 2014-2019 [cit.2019-12-15]. Dostupné z: <https://www.uklidmecesko.cz/>

147 Uklidme Česko, FAQ – často kladené otázky. Copyright © 2014-2019 [cit.2019-12-15]. Dostupné z: <https://www.uklidmecesko.cz/about/FAQ/>

148 STAHEL, Samuel. *Péče o životní prostředí v církvích: praktická příručka*. Kokonín: Česká křesťanská environmentální síť, 2012, s. 6. ISBN 978-80-905268-0-8. Příručka

domovech, takže bych doporučil její podrobné prostudování přímo z příručky. Z hlediska církevního prostředí se tato kapitola zaměřuje samozřejmě i na kostely. Hned v úvodu najdeme zajímavou poznámku, že v kostelích se topí jen asi poledních sto let. Co je však velmi důležité je opatření ve vztahu k varhanám. Pro ty je zejména důležité udržovat vlhkost mezi 50 - 80 %. Na teplotě příliš nezáleží, nemělo by ale dojít k vymrznání objektu. Naopak pro varhaníka je důležité mít teplotu „na pracovišti“ minimálně 14° C, i vyšší. Pro její dosažení je vhodné použít lokální otopné zařízení. Při koncertech se kvůli kvalitě zvuku doporučuje teplota 18° C. Před Mrazem je také třeba chránit kožené a cínové předměty, druhé jmenované kvůli prevenci cínového moru. Jak vypadá cínový mor a co dokáže s předměty udělat se můžete přesvědčit například na Kuksu, kde rozložil jednu cínovou rakev v rodinné hrobce Šporků. Kapitola se ale věnuje i možnostem využití sluneční energie, ať k výrobě teplé vody, nebo k výrobě elektrické energie. Certifikačních bodů je dohromady 17. Dva jsou povinné, a to nepoužívat k vytápění odpad, nekvalitní uhlí nebo topný olej a vyvarovat se používání energeticky náročné klimatizace. Z dalších 15 je pak zapotřebí splnit šest bodů, z nichž je poměrně dosažitelný například následující výběr: upřednostňovat při nákupu spotřebičů ty s nízkou energetickou náročností, „zatěsnit okna a dveře kvalitním těsněním“, „vyhřívání chodníků a další zbytečné žrouty energie vůbec nepoužívat“, používat úsporné osvětlení a nesvítit v prázdných místnostech, „vypínat počítače a další kancelářská zařízení, když se nepoužívají“ a „přístroje v kanceláři při pauze delší než 30 minut vypínat úplně. Počítače, obrazovky a kopírky při kratší pauze přepínat do klidového režimu. Nastavit automatické vypínání při nečinnosti.“¹⁴⁹

Následující kapitola se týká hospodaření s vodou. Voda začíná být zejména kvůli posledním suchým rokům v mnoha oblastech velkým tématem. V příručce nalezneme několik nápadů, jak vodu ušetřit. Jedná se například použití perlátorů na vodovodních kohoutcích, systému dvojitého splachování toalet, nebo upřednostňování sprchování před koupáním ve vaně. Kapitola má jeden povinný bod certifikace, který je skutečně zásadní – nelít do odpadu toxické látky. Ve výčtu jsou jmenovány i louhy, takže tady může dojít k situaci, pro kterou mě nenapadá účinné řešení. Sám při ucpání odpadu běžně používám prostředky na bázi louhu a použití instalatérského pera může být v některých případech poněkud komplikované. Z pěti výběrových bodů je třeba splnit jeden. Můžeme neprodleně opravovat kapající kohoutky i protékající toalety a instalovat perlátory, omezit spotřebu vody při splachování, jímat dešťovou vodu za účelem zalévání či splachování, používané

149 STAHEL, Samuel. *Péče o životní prostředí v církvích: praktická příručka*. Kokonín: Česká křesťanská environmentální síť, 2012, s. 9. ISBN 978-80-905268-0-8.

cesty učinit propustnými a nepoužívané zatravnit, nebo opatřit parkovací místa propustným povrchem.¹⁵⁰

Kapitola nazvaná Úklid nás zejména nabádá, abychom to s uklízením příliš nepřeháněli, že sterilní prostředí není naší cílem. Místo použití chemických prostředků se doporučuje používání octa. Dále máme uklízet přístupové cesty, aby se nečistoty nenosily do budov. Je zde i návod na výše zmíněné ucpaných odpadů, kde se skutečně doporučuje použít v případě neúspěchu gumového zvonu ocelové pero, nebo rozebrání a vyčištění odpadní trubky. Důraz je však kladen na prevenci, tedy zachycování velkých nečistot sítkem. Povinný bod certifikace je tu jeden, nepoužívat v zimě posypovou sůl. Dále je nutné splnit dva ze čtyř bodů omezit úklidovou chemii, zavést pro každou místnost vlastní úklidový režim, používat rohožky a uklízet přístup do budovy, nebo vyvarovat se chemických čističů odpadu, agresivních desinfekcí, umělých vůní atd.¹⁵¹

Následující kapitola se zabývá odpadem. Hlavní důraz je kladen na to, aby odpad v ideálním případě vůbec nevznikal a když už vznikne, aby byl vytríděn či zkompostován. Třídění se týká i elektrospotřebičů a nebezpečného odpadu. Zde jsou dva povinné body, třídít lokálně separované odpady a nebezpečný odpad odevzdávat na k tomu určených místech. Z dalších osmi bodů je nutné splnit tři. Zde je nejsnazší nahradit jednorázové baterie nabíjecími, mít jasně označené nádoby na tříděný odpad a popsat co kam patří a nezbavovat se nerozvázně starých věcí. Nezájímavé není ani pořádání burz a bleších trhů.¹⁵²

V kapitole jídlo a pití jsme nabádáni k upřednostňování tuzemské BIO produkce, nejlépe sezónního charakteru a u ostatních produktů vyhledávat fairtrade. Máme dbát i na postní období. Při stolování nemáme používat jednorázové nádobí a ubrusy. Při větších akcích máme dobře plánovat a případné přebytky rozdat. Ze sedmi certifikačních bodů je třeba splnit tři, žádný bod není povinný. Můžeme například kupovat co největší balení potravin a potraviny balené recyklovatelných obalů, vyvarovat se jednorázového nádobí nebo dávat přednost potravinám z místní produkce. Také můžeme upřednostňovat bezmasou stravu.¹⁵³

150 STAHEL, Samuel. *Péče o životní prostředí v církvích: praktická příručka*. Kokonín: Česká křesťanská environmentální síť, 2012, s. 10n. ISBN 978-80-905268-0-8.

151 STAHEL, Samuel. *Péče o životní prostředí v církvích: praktická příručka*. Kokonín: Česká křesťanská environmentální síť, 2012, s. 11n. ISBN 978-80-905268-0-8.

152 STAHEL, Samuel. *Péče o životní prostředí v církvích: praktická příručka*. Kokonín: Česká křesťanská environmentální síť, 2012, s. 12n. ISBN 978-80-905268-0-8.

153 STAHEL, Samuel. *Péče o životní prostředí v církvích: praktická příručka*. Kokonín: Česká křesťanská environmentální síť, 2012, s. 13n. ISBN 978-80-905268-0-8.

Následující kapitola se týká svíček. Ty sice k církevnímu prostředí neodmyslitelně patří, ale i zde je třeba mít na paměti určitá pravidla. V první řadě bychom se měli vyvarovat těch s hliníkovým obalem a pokud to nejde, alespoň prázdné obaly řádně vytrít. Z materiálu samotné svíčky je vhodné upřednostňovat včelí vosk či stearin před parafinem, popřípadě používat vosk tekutý, který se dolévá do nádoby. Při certifikaci si musíme vybrat jestli se vzdáme svíček v hliníkovém či plastovém obalu, nebo upřednostníme svíčky z přírodního materiálu (včelí vosk, stearin) a zbytky vosku budeme dále využívat.¹⁵⁴

Další kapitola je věnována květinové výzdobě. Z ekologické hlediska je nejlepší si květiny vypěstovat, ideálně z domácího osiva, ale nepoužívat skleníky náročné na vytápění, pesticidy apod. Při nákupu květin preferovat místní produkci, případně květiny s označením fairtrade. Květiny však můžeme použít i v hrnkové či sušené formě. U certifikačních bodů opět nenajdeme žádný povinný a vybíráme jeden z následujících tří: preferovat místní produkci pěstovanou bez pesticidů, v zimě používat hlavně sušené a hrnkové květiny, nebo upřednostňovat sezónní tuzemskou BIO produkci a ze zahraniční jen fairtrade.¹⁵⁵

Kapitola zelené plochy přináší rady, jak pečovat o travní porosty, živé ploty či dřeviny. Zabývá se i ozeleněnými střechami a zelenými fasádami. Zelená fasáda si může být, jak píše autoři publikace potěchou pro oko, ale zde bych nabádal k opatrnosti a konzultaci s odborníkem, protože jsem viděl situace, kdy se popínavá rostlina dostala mezi omítku a zdivo působila značně negativně. Tato kapitola dosáhne potřebného počtu již splněním povinných bodů, tedy vzdání se pesticidů a herbicidů a nepálení listí a trávy, které se má kompostovat či odevzdat v závislosti na místních podmínkách. Navíc se ale můžeme vzdát i sekaček a trávu kosit.¹⁵⁶

V další kapitole se dozvíme, že naše budovy a zahrady nemusí sloužit jen k našemu náboženskému životu, ale mohou se stát domovem mnoha živočichů. Můžeme tak vytvořit obydlí pro netopýry, různé druhy ptáků, ještěrky či hmyz. Na zahradách můžeme pěstovat ovoce, zeleninu nebo květiny. Bod certifikace je tu jeden povinný, a to „chránit případné kolonie netopýrů, hnízda rorýsů, poštolek, vlaštovek, sov atd. usazené v

154 STAHEL, Samuel. *Péče o životní prostředí v církvích: praktická příručka*. Kokonín: Česká křesťanská environmentální síť, 2012, s. 14. ISBN 978-80-905268-0-8.

155 STAHEL, Samuel. *Péče o životní prostředí v církvích: praktická příručka*. Kokonín: Česká křesťanská environmentální síť, 2012, s. 15. ISBN 978-80-905268-0-8.

156 STAHEL, Samuel. *Péče o životní prostředí v církvích: praktická příručka*. Kokonín: Česká křesťanská environmentální síť, 2012, s. 15n. ISBN 978-80-905268-0-8.

budovách. Upozorňovat na tyto vzácné hosty.“ Z dalších 11 bodů je třeba splnit čtyři. Může to být například jednou ročně vyrazit na výlet či procházku do přírody, „Umístit do okolí fary budky pro ptáky a netopýry či domečky pro hmyz“, „Vytvářet příležitosti pro usazování netopýrů, rorýsů, poštolek, vlaštovek atd. tím, že se pro ně upraví vletové otvory a možnosti k hnízdění na budovách“ a „Zodpovědně pečovat o staré stromy rostoucí u kostelů a far“. Tento bod je poměrně komplikovaný pro náboženské obce v městském prostředí, které nemají žádný pozemek. Proto jsem se snažil vybírat body, by se daly splnit i v tomto prostředí. První tři návrhy se dají ve městech splnit, v případě péče o stromy bych navrhol „adopci“ městské zeleně. Věřím tomu, že místní samospráva takový zájem uvítá a náboženské obci vyjde vstříc. Náboženské obce, které mají zahradu, mohou její část ponechat přírodě, vytvořit permakulturní koutek, nebo vlhké biotopy či na sucho skládané zídky pro hmyz a plazy.¹⁵⁷

Následující kapitola se věnuje stavbám a stavebním úpravám. V této kapitole se autoři věnují používání vhodných stavebních materiálů a postupů, ale i pasivnímu standardu staveb, kterého je vhodné dosahovat u novostaveb, případně při celkové rekonstrukci objektů. Z bodů certifikace jsou v této kapitole dva povinné, nepoužívat silně škodlivé látky (např. azbest) a novostavby stavět jen pasivní či nízkoenergetické. Z dalších čtyř bodů je třeba splnit jeden, například používání barev bez organických rozpouštědel a preferování přírodních produktů.¹⁵⁸

Další kapitola se zabývá ochranou životního prostředí v kanceláři. Zde je důležité šetřit papírem a pečlivě zvažovat, co je třeba tisknout a co je zbytečné. I kancelářský papír by měl být ideálně recyklovaný, přinejmenším certifikovaný. Měli bychom upřednostňovat výrobky z PP před PVC a psací potřeby s vyměnitelnými náplněmi. Při certifikaci je třeba splnit tři body ze šesti, povinný bod není. Můžeme například nekupovat zbytečně nová zařízení a při koupi upřednostňovat co nejúspornější, „Omezit kopírování. Kopírovat oboustranně. Používat druhou stranu potištěných papírů“, nakupovat recyklovatelné kancelářské potřeby (psací potřeby s výměnnou náplní).¹⁵⁹

Poslední certifikační kapitola se týká dopravy. Na krátké vzdálenosti je ideální k přesunu používat vlastní sil, popřípadě hromadnou dopravu. Ta má ostatně vždy přednost

157 STAHEL, Samuel. *Péče o životní prostředí v církvích: praktická příručka*. Kokonín: Česká křesťanská environmentální síť, 2012, s. 17n. ISBN 978-80-905268-0-8.

158 STAHEL, Samuel. *Péče o životní prostředí v církvích: praktická příručka*. Kokonín: Česká křesťanská environmentální síť, 2012, s. 18n. ISBN 978-80-905268-0-8.

159 STAHEL, Samuel. *Péče o životní prostředí v církvích: praktická příručka*. Kokonín: Česká křesťanská environmentální síť, 2012, s. 19n. ISBN 978-80-905268-0-8.

před autem, pokud je to možné. Když už musíme jet autem, je vhodné nabídnout svezení dalším lidem. Auta vybíráme co nejušpornější, ideálně na nějaký alternativní pohon. Můžeme se také připojit ke Dni bez aut a podobným akcím. Ani u této kapitoly není povinný bod, je však třeba splnit pět z devíti bodů. Může to být například „umožnit u kostela bezpečné parkování jízdních kol“, „nezvyšovat počet parkovacích míst pro automobily“, „organizovat společnou dopravu nejen při výletech“, „aktivně motivovat věřící k chůzi do kostela pěšky či k jízdě na kole“ či „přizpůsobit začátky a konce mimořádných i pravidelných akcí jízdním řádům hromadné dopravy“.¹⁶⁰

Jak je vidět, není dosažení ekologické certifikace nereálné. Získáním certifikátu však celé úsilí nekončí a i nadále je na čem pracovat. Byť to není povinné, je možné postupně přidávat další splněné body a třeba i hledat další zajímavá řešení rozličných aspektů života náboženské obce i jejích členů.

4.3. Příklady dobré praxe z našich náboženských obcí

V rámci pátrání po certifikovaných náboženských obcích CČSH jsem oslovil ty náboženské obce, na které bylo možné získat e-mailový kontakt z oficiálních stránek naší církve. Odpověď sice nepřišla ani z poloviny z nich, ale musím přiznat, že jsem čekal mnohem horší odezvu. Vyloženě negativní reakce se vyskytla jen jedna, kdy mi anonymní bratr sdělil že se chystají „uspořádat sbírku na lepšího psychiatra pro Gretu“ a v dešťové vodě, kterou jinak používají na zalévání se chystají „utopit postupně všechny ekoteroristy.“

Nejvíce mě z praxe našich náboženských obcí zajímalo, jestli některá z nich získala ekologickou certifikaci, ať už podle ČKES, nebo podle jiného modelu. S pozitivním sdělením, tedy certifikátem ČKES, se mi ozvala jen sestra farářka Kamila Magdalena Lukasová z NO CČSH v Táboře. Co je však z mého pohledu velmi důležité, tohoto certifikátu se tábořské náboženské obci podařilo dosáhnout i bez zahrady. Takže to není takový handicap, jak jsem předpokládal. Ani k vytápění není nezbytné využívat obnovitelné zdroje, zemní plyn je pro tyto účely dostačující. I bez zahrady shromažďují dešťovou vodu, kterou používají na splachování toalety a zalévání. Nakonec i pokojovým rostlinám vyhovuje voda dešťová více než chlorovaná. Tábořská NO během roku pořádá i mnoho tematických akcí, slaví čas stvoření, děkovnou bohoslužbu za úrodu, sází

¹⁶⁰ STAHEL, Samuel. *Péče o životní prostředí v církvích: praktická příručka*. Kokonín: Česká křesťanská environmentální síť, 2012, s. 20n. ISBN 978-80-905268-0-8.

pravidelně stromy a schází se k Dni Země i mezinárodnímu dni životního prostředí. Důležitá je i doprava, kde je upřednostňována ta hromadná a pěší.

Relativně početná je skupina našich náboženských obcí, které o ekologickou certifikaci usilují. Konkrétně je jedná o NO CČSH v Bílině, Brně-Židenicích, Horažďovicích, Litvínově, Mariánských Lázních, Mostě, Tachově a jedna anonymní náboženská obec. V dohledné době předpokládám i zapojení NO CČSH v Trutnově. Na druhou stranu jsem obdržel několik odpovědí ve smyslu, že dané NO vůbec netuší, o čem je řeč. Jedna náboženská obec, konkrétně Přerovská by ale informace o projektu uvítala.

Nyní bych se zastavil u projektu NO CČSH v Brně-Židenicích. Je to jedna z několika náboženských obcí, které využívají obnovitelné energie k vytápění objektů. V případě této obce se jedná o vytápění nájemního domu v její správě geotermální a solární energií. Na jejich farní zahradě lze nalézt kromě ovocných stromů a květin i krmítka pro ptáky či přezimovací stanoviště pro ježka. Sestra farářka Anna Štěpánková mi dokonce pro zajímavost zaslala velmi kvalitní podklady, které používá při biblických hodinách na téma křesťanství a ekologie.

To, že není náboženská obec zapojena do ekologické certifikace ještě neznamena že v ní nenalezneme řešení šetrná k životnímu prostředí. Například NO CČSH v Kyjově používá k vytápění telené čerpadlo voda-vzduch, v pražských Vršovicích ohřívají teplou užitkovou vodu pomocí solárních kolektorů, v Dobrušce, Mostě a Vysokém Mýtě topí biomasou. Náboženské obce v Martině a v Trutnově jsou napojené na dálkové vytápění. Nejčastěji jsem se však setkal s vytápěním zemním plynem, což považuji za rozumnou alternativu, kterou jsem sám používal během svého působení na faře v Bakově nad Jizerou jako hlavní zdroj tepla místo používání kotle na uhlí, který byl ponechán jen jako záloha pro případ nějaké havárie.

V olomoucké náboženské obci jsem zaznamenal jediný automobil s alternativním pohonem.

V některých z našich náboženských obcí se obzvláště dobře daří divokým živočichům. Například v Dobrušce, která má k dispozici zahradu o výměře zhruba ¾ hektaru, na které chrání zmiji a mloky, část zahrady nechávají nesečenou a podporují přezimování ježků, stanoviště ještěrek, pro ptáky mají připravené hnízdní budky i krmítka a doplnili i domečky pro hmyz. Náboženská obec CČSH v Novém městě nad Metují zahradu také využívá velmi kreativně. Pěstují tam ovoce, zeleninu i květiny a co nevytěžují sami, to nakupují u místních zemědělců. Na zahradě mají také při jejich

provozu nezbytný kompost, ale i bosý chodníček. Z divokých živočichů podporují ježky, a ještěrky, krmí ptactvo a veverky a ptákům poskytují hnízdní budky. NO CČSH v Horažďovicích provozuje komunitní zahradu, na které pěstují ovoce, zeleninu i květiny, takže se neobejdou bez kompostu. Kromě podpory divokých živočichů (ptactva, plazů, ježků, hmyzu, ...) chovají slepice. V domě, který je vytápěn dřevem, také používají jen ekologické úklidové prostředky.

Sestra farářka Zuzana Kalenská zastupující náboženské obce v Mariánských Lázních a Tachově popsala nejen hospodaření na farních zahradách, kde můžeme nalézt květiny i kompost a kde podporují ježky, ptactvo, hmyz i veverky, ale také aktivity s dětmi. S těmi probírá při náboženství i v mateřské a základní škole, kam dochází, ekologická témata a naši odpovědnost za životní prostředí. Připomněla také jednu poměrně zásadní překážku ekologickým aktivitám. Tachovská náboženská obec chtěla na střechu fary umístit solární panely, ale bohužel se dočkala zamítavého stanoviska městského úřadu. Prý z estetických důvodů. V památkové zóně je bohužel taková argumentace možná.

Litvínovská náboženská obec momentálně rekonstruuje, ale na zahradě i tak podporuje hmyz instalací hmyzích domečků, ptáky poskytováním hnízdních budek i krmením a kromě kompostu a květinových záhonů vyrobili i bosý chodníček.

NO CČSH v Lounech sice podle tamní farářky Heleny Smolové žádné specifické ekologické aktivity nevyvíjí, ale kromě třídění odpadu sbírá staré ošacení pro diakonii Broumov, čímž umožňuje další použití věcí, které by jinak skončily jako odpad.

Potěšující pro mě bylo i zjištění, že drtivá většina náboženských obcí, od kterých jsem dostal odpověď, slaví bohoslužbu s díkůvzdáním za úrodu. V šesti našich náboženských obcích, jmenovitě v Brně – Židenicích, Hodoníně, Praze 1 Starém Městě, raze 2 Novém Městě, Roudnici nad Labem a Táboře se již ujalo i slavení období vděčnosti za stvoření.¹⁶¹

4.4. Úvaha o ekologické náboženské obci

Nic na tomto světě není ideální, ale pokud bych měl popsat svoji vizi náboženské obce, která se bude výrazně blížit jakémusi ideálu ve vztahu k božímu stvoření, ale stále si zachovává sepětí s naší společností a hmotným světem vypadala by asi následovně.

161 Informace použité v této části pocházejí z mé korespondence s příslušnými náboženskými obcemi.

Budova, ve které by se obec scházela by byla přinejmenším energeticky pasivní. U novostaveb je to poměrně snadné, v případě starších budov je potřeba důkladná rekonstrukce. Přisun elektrické energie by zajišťovaly solární panely na střeše, teplá užitková voda by se mohla ohřívat stejným způsobem. Jako doplňkový zdroj elektrické energie k fotovoltaice by bylo možné v příznivých podmínkách přidat i větrnou turbínu, ačkoliv se stále diskutuje o jejich negativním vlivu na ptáky a létající savce. V domě by se hospodařilo šetrným způsobem bez plýtvání a pořizování zbytečností. Na zahradě okolo domu by bylo možné společnými silami členů náboženské obce vypěstovat základní druhy zeleniny a ovoce či květiny pro výzdobu liturgického prostoru, byl by však ponechán i prostor pro setkávání a koutek pro divokou přírodu. Tento kousek divočiny by poskytoval domov pro živočichy, se kterými sdílíme svůj životní prostor. Poměrně snadno lze vytvořit zimoviště pro ježka, na vhodných stanovištích i jednoduchou skalku, která potěší lidské oko, ale ještě více ještěrky, jimž se stane novým domovem. Na vlhkých částech pozemku naopak můžeme vytvořit jezírko pro obojživelníky a pokud by byla fara blízko lesa, zajisté by její návštěvníky pravidelně bavily veverka přicházející pro oříšky do speciálního krmítka. Budky a krmítka pro ptáky je pak možné umístit takřka na jakémkoliv pozemku. Rozmanitost živočišných druhů můžeme podpořit i domečky pro včely samotářky a další hmyz. Ideální farní zahrada by měla mít také včelí úly, snad i kurník či králíkárnou. Prostor pro setkávání by sloužil samozřejmě také pro bohoslužby pod širým nebem a další církevní akce. K dopravě by se používaly zejména vlastní síly, které mohou pohánět i jednoduché dopravní prostředky, jako je jízdní kolo nebo koloběžka. Vzhledem k ne zcela dostatečnému pokrytí hromadnou dopravou v některých oblastech by asi bylo nutné pořídit i osobní automobil, ten by však měl být co nejšetrnější. Tady se ale dostáváme na poměrně tenký led, protože i elektromobil s sebou nese nemalé surovinové vstupy. Sice neprodukuje emise CO₂, ale lithium potřebné pro výrobu jeho baterií také neroste na stromech. Můžeme si tedy několik let počkat a doufat, že se rozšíří automobily jezdící na vodík. Ani ty ale nejsou samospasitelné. Sice se nás jedna automobilka nedávno snažila přesvědčit o tom, že jsou to v podstatě pojízdné čističky vzduchu, a to reklamou, ve které atletka běhá v bublině napojené na výfuk takového vozidla¹⁶². Zarazil mě ale fakt, že tyto automobily vlastně „dýchají“ kyslík. Při reakci vyrábějící elektrickou energii slučují vodík s kyslíkem za vzniku odpadní vodní páry. Pokud by mělo dojít k masovému rozšíření tohoto pohonu, zbude dost kyslíku pro lidi a zvířata (rostliny kyslíku víc vyprodukují než spotřebují)?

¹⁶² Hyundai NEXO X Mireia Belmonte. In: Youtube[online]. 29.10.2019 [cit.2019-12-16]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=ySYGbZyDSgQ>. Kanál uživatele Hyundai Motor Group.

Každopádně nějaké takové k přírodě šetrnější vozidlo asi bylo potřeba. Nejlépe vybavené i tou baterií, aby mohlo jezdit na energii z farní fotovoltaické střechy. Náboženská obec by nebyla uzavřeným společenstvím, ale pořádala by i aktivity pro širokou veřejnost, a to nejen s ekologickou tematikou. Určitě by se zapojovala do každoročních úklidů veřejných prostranství, ale organizovala by i společné výlety do přírody zakončené bohoslužbou pod širým nebem. Pokud by to prostory dovolovaly, mohla by obec alespoň v určitých časech lákat kolemjdoucí na posezení na faře či farní zahradě třeba nad sklenicí čaje, nebo kávy, sklenkou vína či půllitrem piva, zkrátka prostor fary by měl být otevřeným prostorem pro relaxaci a klidný rozhovor pro všechny. Jen tak je možné předávat dobrý příklad svému okolí. Na zahradě by mohla být i veřejně přístupná lavička s možností nabít zelenou energií mobilní telefon, bez kterého dnes mnoho lidí už snad ani nedokáže být. Nikdy by však neměla náboženská obec rezignovat na zásadní motiv svého poslání, šíření evangelia. Vzhledem ke své ekologické orientaci by ale mělo být doplněno o připomínání postavení člověka v rámci stvoření, jeho povinností a zároveň odpovědnosti vůči Bohu. To by nakonec mělo být připomínáno i během nedělních bohoslužeb.

5. Závěr

Na závěr je možné konstatovat, že Český zápas přinesl svým čtenářům během let 1999 - 2018 dostatek informací o problematice péče o stvoření z pera členů naší církve i z ekumenického prostředí. Za velmi podnětné bych označil zejména články Libora Klenovského a Jiřího Nečase. Dočteme se tak o tom, že člověk je sice vrcholem stvoření, ale rozhodně to neznamená, že má vše kolem sebe libovolně k dispozici. Důraz na antropocentrismus nechybí, takže nejsou naplněny obavy z většího sepětí ekoteologie s kontextem společnosti než s církví a náboženstvím. V článcích se dále dočteme, že člověk je pouze správcem a jednou bude Bohu skládat účty. Pokud bychom si vypůjčili Ježíšovo podobenství o hřivnách, lidstvo je ani nerozmnožuje, ani neschová, ale bohužel rovnou prohospodařuje. Snad i proto by měli křesťané jít světu příkladem. Ten si můžeme vzít také z ekumenického hnutí, vždyť Český zápas přinesl mimo jiné zprávy o úsilí papeže Františka a patriarchy Bartoloměje, zástupců již skoro 1 000 let „ne zcela spolupracujících“ církevních světů, kteří se snaží o pečovat o náš společný domov. Ani práce s dětmi nezůstává stranou zájmu křesťanských církví včetně té naší, což je pro budoucnost klíčové. Velkou nadějí vkládám také do ekumenického projektu ekologické certifikace, protože může našim náboženským obcím pomoci šetřit nejen životní prostředí, ale i finanční prostředky. Některé naše náboženské obce se do projektu zapojily, jiné o tom přinejmenším uvažují. Najdou se i odmítavé reakce, ale celkově jsem očekával stav ekologických řešení a aktivit na poli péče o stvoření v našich náboženských obcích na mnohem horší úrovni. Vzhledem k tomu a projevenému zájmu o informace bych považoval za užitečný krok vytvořit v rámci naší církve těleso, které bude shromažďovat know-how jednotlivých obcí, sledovat zajímavé projekty a pomáhat dalším zájemcům zorientovat se v problematice. Cesty jsou v zásadě dvě, oficiální orgán spadající pod Ústřední radu CČSH, nebo neformální síť. Druhou možnost považuji za plně dostačující. Na ekumenické úrovni funguje například Česká křesťanská ekumenická síť. V rámci církve pokládám podobné uskupení taktéž za užitečné.

Kromě biblického závazku zodpovědnosti Bohu za jeho zahradu, za stvoření, které nám svěřil do správy bychom měli mít na mysli i ryze praktické a dalo by se říct sobecké hledisko. Vzduch, který znečišťujeme je vzduchem, který sami dýcháme. Voda, kterou znečišťujeme, je vodou, kterou sami pijeme. A půda, kterou znečišťujeme, je půdou, ve které pěstujeme svoji potravu. Z toho vyplývá, že cokoliv vypustíme, vrátí se v nějaké

formě do našeho těla. Možná i to by měli mít na paměti delegáti příští klimatické konference v Glasgow, aby nedopadla jako to letošní madridská. My křesťané ale máme velký dar i pokud všechna jednání selžou. Víme, že Ježíš podstoupil oběť na kříži za naše hříchy a že se jednoho dne vrátí, aby napravil porušenost Božího stvoření. Na nás je, abychom byli připraveni vydat počet ze svých činů, a to i těch na poli péče o stvoření.

Literatura

Primární literatura:

Cesta. 2016-2017 In: Český zápas. 2016 – 2017. ISSN 0323-1321

Český zápas. Praha: Církev československá husitská. 1999-2018, ISSN 0323-1321

BUJNA, Lukáš, Zdeněk KUČERA, Petr ŠANDERA, Zdeněk KOVALČÍK a Tomáš BUTTA, ed. *Bohoslužebná kniha Církve československé husitské: s biblickými čteními podle Ekumenického lekcionáře a Liturgií podle patriarchy Karla Farského*. Praha: Církev československá husitská, 2015. Blahoslav (Církev československá husitská), s. 209n. ISBN 978-80-7000-086-1.

BUJNA, Lukáš, Zdeněk KUČERA, Petr ŠANDERA, Zdeněk KOVALČÍK a Tomáš BUTTA, ed. *Bohoslužebná kniha Církve československé husitské: s biblickými čteními podle Ekumenického lekcionáře a Liturgií podle patriarchy Karla Farského*. Praha: Církev československá husitská, 2015. Blahoslav (Církev československá husitská), s. 210. ISBN 978-80-7000-102-8.

BUJNA, Lukáš, Zdeněk KUČERA, Petr ŠANDERA, Zdeněk KOVALČÍK a Tomáš BUTTA, ed. *Bohoslužebná kniha Církve československé husitské: s biblickými čteními podle Ekumenického lekcionáře a Liturgií podle patriarchy Karla Farského*. Praha: Církev československá husitská, 2015. Blahoslav (Církev československá husitská) s. 215. ISBN 978-80-7000-117-2.

BUTTA, Tomáš, ed. *VIII. sněm Církve československé husitské: průběh, dokumenty, poselství*. Praha: Církev československá husitská, 2014. Blahoslav (Církev československá husitská), s. 86. ISBN 978-80-7000-103-5.

KALENSKÝ, Jiří (ed.). *Usnesení VI. řádného sněmu Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská, 1983, s. 125. bez ISBN

KUBÁČ, Vladimír. *Odpovědnost Božího člověka za přírodu* In: *Blahoslav 2002: Kalendář Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská, 2001, s. 65-67. ISBN 80-7000-133-x

STAHEL, Samuel. *Péče o životní prostředí v církvích: praktická příručka*. Kokonín: Česká křesťanská environmentální síť, 2012, s. 5. ISBN 978-80-905268-0-8.

TRTÍK, Zdeněk. *Zpěvník Církve československé husitské*. Opr. vyd. 7., s. Dodatkem vyd. 2. Praha: Blahoslav, 2001. ISBN 80-7000-052-x.

Sekundární literatura:

KUBÍKOVÁ, Jiřina. *Příroda v Bibli*. Praha: Církev československá husitská, 2013. ISBN 978-80-7000-092-2.

KUČERA, Zdeněk. *Základní informace o teologické ekologii*. In: VOGEL, Jiří a Dalibor VIK. *Kapitoly z dialogu mezi vědou a vírou*. Chomutov: L. Marek, 2013. Pontes pragenses (L. Marek), s. 210-218. ISBN 978-80-87127-65-0.

MOLTMANN, Jürgen. *Bůh ve stvoření: ekologická nauka o stvoření*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. Velké postavy teologie 20. století. ISBN 80-85959-25-9.

ROKYTA, Jan. *Několik podob vztahu k přírodě jako stvoření Božímu v církevních dějinách*. In: CHADIMA, Martin a Jan ROKYTA (eds.). *Teologie prostého života*. Hradec Králové, 2010, s. 57-66 bez ISBN

Elektronické zdroje:

Akademie věd České republiky, Ústav pro jazyk český. Internetová jazyková příručka[online]. AVČR, ©2008-2019[cit.2019-12-05]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=ekologie>

BEŠŤECOVÁ, Kateřina. *Měli by křesťané žít ekologicky?*. In: Katolický týdeník © Katolický týdeník 2004 - 2018, [cit.2019-12-14]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/tema/meli-by-krestane-zit-ekologicky.html>

Český statistický úřad. *Tab. 614c Obyvatelstvo podle věku, náboženské víry a pohlaví* In: Veřejná databáze. [cit.2019-12-13]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=OBCR614C&f=TABULKA&z=T&katalog=30719&u=v1050__VUZEMI__97__19&v=v1051__null__null__null

Do kostela na kole. [cit.2019-12-14]. Dostupné z: <http://dokostelanakole.cz/>

EcoChurch. Copyright 2016 A Rocha UK [cit.2019-12-15]. Dostupné z: <https://ecochurch.arocha.org.uk/>

Eglise Verte. [cit.2019-12-15]. Dostupné z: <https://www.egliseverte.org/>

GREENPEACE. *About us*. In: novinky.cz cc Greenpeace International 2019. [cit.2019-12-05]. Dostupné z: <https://www.greenpeace.org/international/explore/about/>

Hyundai NEXO X Mireia Belmonte. In: Youtube[online]. 29.10.2019 [cit.2019-12-16]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=ySYGbZyDSgQ>. Kanál uživatele Hyundai Motor Group.

JURIGA, Roman. *Některá současná teoretická východiska ekologické práce v rámci pravoslavné církve a Pravoslavné akademie Vilémov* [cit.2019-12-05] Dostupné z: http://www.ekumenickarada.cz/wpimages/other/Roman_Juriga_ekoteologie.pdf

LIBROVÁ, Hana. *Ekoteologie - nový proud v křesťanském myšlení?* [cit.2019-12-05]
Dostupné z: <http://www.animalrights.webz.cz/ekoteologie.htm>

Novinky, ČTK. *Aktivisté zablokovali silnici u pražského Edenu, policie je vytlačila.* In: novinky.cz Copyright © 2003-2019 Borgis a.s. Copyright © 2019 Seznam.cz a.s. Copyright © ČTK, DPA, Reuters a fotobanka Profimedia [cit.2019-12-05].
Dostupné z: <https://www.novinky.cz/krimi/clanek/aktiviste-zablokovali-silnici-u-prazskeho-edenu-policie-je-vytlacila-40299495>

Oeku Kirche und Umwelt. © 2019 oeku Kirche und Umwelt [cit.2019-12-15]. Dostupné z: <https://www.oeku.ch/de/index.php>

PANDEY, Vikas. *Delhi air quality: Judges accuse authorities of 'passing the buck'*
In: BBC News Copyright © 2019 BBC , [cit.2019-12-13]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-50285343>

SEĎOVÁ, Stáňa. *Sirotek z Ghany už studuje v Praze. Díky české učitelce.* In: novinky.cz Copyright © 2003-2019 Borgis a.s. Copyright © 2019 Seznam.cz a.s. Copyright © ČTK, DPA, Reuters a fotobanka Profimedia [cit.2019-12-14]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/sirotek-z-ghany-uz-studuje-v-praze-diky-ceske-ucitelce-40305204>

SPENCER, Andrew J. *Beyond Christian Environmentalism: Ecotheology as an Over-Contextualized Theology.* In: Themelios vol 40, issue 3. [cit.2019-05-07] Dostupné z: <https://themelios.thegospelcoalition.org/article/beyond-christian-environmentalism/>

TruWood. Copyright © 2018 mytruwood.com [cit.2019-12-13]. Dostupné z: <https://www.mytruwood.com/blogs/news/planting-trees-how-many-trees-do-10-major-cities-need-to-reduce-carbon-emission>

Uklid'me Česko, Copyright © 2014-2019 [cit.2019-12-15]. Dostupné z: <https://www.uklidmecesko.cz/>

Ostatní:

Taste the Waste [film]. Directed by Valentin THURN. GERMANY, 2010.

Resumé

Ve své diplomové práci jsem se zabýval ekoteologií a ekologickou praxí v Církvi československé husitské. Snažil jsem se postihnout jak teoretickou, tak praktickou rovinu péče o stvoření. Nejprve jsem se zabýval terminologií, která však není v českém jazyce příliš ukotvena a termíny jako ekologie, ekoteologie, péče o stvoření ekologická teologie se dají do značné míry chápat a používat zástupně. Další část práce byla věnována ekologické teorii a praxi v církevním periodiku Český zápas, konkrétně ročníkům 1999 – 2018. Překvapivě tento časopis skýtal mnoho použitelného materiálu. Další část se zaměřovala na přehled ekologické praxe v náboženských obcích CČSH. V současné době máme několik „zelených“ náboženských obcí, ale situace se může zlepšovat. Nakonec jsem se rozhodl navrhnout vytvoření nového tělesa v rámci naší církve, které by se zabývalo ekologickými otázkami a mohlo pomáhat náboženským obcím k dosažení ekologické certifikace.

Resume

In my Thesis called Ecotheology and Ecological Practice in the Czechoslovak Hussite Church I tried to deal with both theoretical and practical issues regarding care for creation. First I mentioned terminology which is in Czech language, not really well grounded and terms such as ecology, care for creation, ecological theology and ecotheology can be basically understood as interchangeable. Next part was dedicated to overview of ecological theory and practice published in our church magazine called Český zápas during period 1999-2018. Surprisingly it is full of interesting material. Next part was about ecological practices of our parishes and about projects dealing with ecocertification. So far there is quite few parishes that are „green“ but the situation has potential to improve. Eventually I decided to promote a new body that will deal with „green“ issues in our church and might be helpful to many parishes when reaching eco certificate.